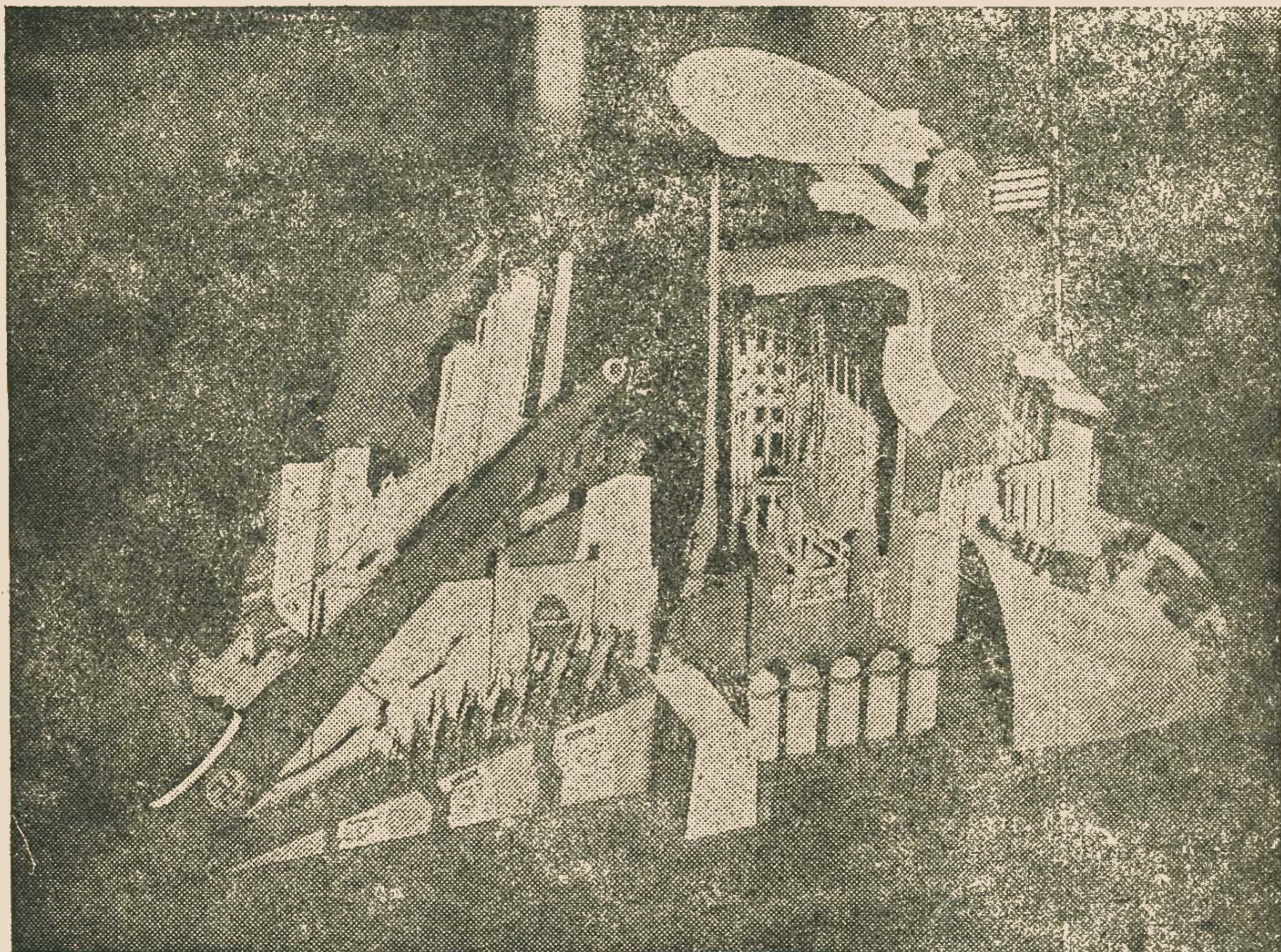

ВІСНИК

14 (1931)
Р І К

№ 17-18

«Два світи». Макет художнього оформлення Червоного майдану в Москві в дні святкування Жовтневої річниці.

30 ВЕРЕСНЯ

ДВОУ, „Український Робітник“

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Укр. Друку“, „Картковому репертуарі“ та інш. покажчиках Української Книжков. Палати

З М І С Т

	Стор.
Передова —На порозі XV-го	1
Н. Дайрі —Релігійна контрреволюція за 14 років	8
Г. Мейнс —Переможний марш Інтернаціоналу пролетарських безвірників	14
Г. Гоккель —Імперіялізм, інтервенція та міжнародне духівництво	16
Єв. Лозино-Лозинський —Антирелігійна попівщина	21
ЗА КОРДОНОМ	
Ельвін —Фабрикація покірних	27
НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ	
За прикладом кращих осередків до дальших перемог	34
РЕЦЕНЗІЇ	
Н. Бульксвштейн —Видавнича продукція Київського антирелігійного містечко	38

В справі передплати та неприставки журналу звертатися не до редакції, а до своєї поштової філії, і в крайньому разі звертатися до Періодсектору ДВОУ (Харків, Сергієвська пл., Московські ряди, № 11).

БЕЗВІРНИК

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ДВОТИЖНЕВИК
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ СПІЛКИ ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ УКРАЇНИ

Адреса редакції: Харків 10, 2-й Радянський пров. № 2. Тел. 76-30

№ 17-18

30 ВЕРЕСНЯ

14 (1931) Р.

НА ПОРОЗІ XV-ГО

З датою 15-й рік Жовтневої ери ототожнюється у нас велетенський зміст другої дати: ми підходимо до межі 4-го, останнього року першої соціалістично-будівничої п'ятирічки,

Озираючи пройдений етап велетенської боротьби двох світів,—світу соціалістичного будівництва і світу капіталістичної системи ми маємо що підсумувати.

Три перших роки п'ятирічки дали такий колосальний ефект господарського зросту країни, якого не знає світова історія. І цей ефект з особливою яскравістю виявився за останній вирішальний рік.

Ефект цей видається ще яскравішим на тлі катастрофічної для капіталістичного світу глибокої, корінної світової господарської й політичної кризи, до якої з неухильною закономірністю вела і привела капіталістична система.

У вирі будівничого захоплення, в героїчному творчому кипінні, що стало для нас нормою буднів, ми самі не помічаємо в повній мірі величі й обсягу створеного. Ми не можемо настільки одірватися від дійсності сьогодення, щоб перенестися хоча б в обстанову, яка була 3-4 роки тому, і порівняти з нею сьогоденню дійсність.

Проте, уявм собі людину, що протягом цих років або спала, або була відсутня,—одним словом, не брала участі в нашому будівничому кипінні і не стежила за його перебігом.

Після трьох-чотирьох-річної перерви така людина не впізнала б країни. Та не впізнала б вона й усього світу.

З більшою безпосередністю і яскравістю, ніж це в силі учасникові процесів боротьби і будівництва за цей час, вона відчула б, що за цих чотири роки утворилися зміни, яких не давали сторічні періоди попередніх історичних епох.

Велетенськими кроками розгортається загнивання й розклад капіталізму.

Розвиток світової кризи все з більшою яскравістю потверджує і ілюструє правильність прогнозу, що його дав останній пленум Виконкому Комінтерну, схарактеризувавши стан капіталізму, як кінець капіталістичної стабілізації і як виявлення засудженості самої капіталістичної системи.

Мертвими лісами холодних бовдурів стоять численні індустриальні велетні в промислових країнах Старого і Нового Світу. До півсотні мільонів безробітних викинуто на брук кризою капіталістичної промисловості, що тягне по

собі голодування сотен мільйонів. Жах розору і злиднів охоплює хліборобські країни і колонії імперіялізму.

За рік кризи в Америці фонд заробітної плати знизився майже на 9 мільярдів доларів, в Німеччині—більш ніж на 10 мільярдів марок, та відповідно і по інших капіталістичних країнах. Розвалюється вікова фінансова міць велетнів імперіялізму: нестримно летить униз курс фунта стерлінгів, хитається курс долара,—і, як у землетрус валяться руїною одна на одну громади кам'яниць,—так відбуваються один по одному крахи банків і промислових об'єднань. Пазурами охоплюють злидні трудову масу,—і зловісними гримасами безпорадності з одного боку і лицемірного знущання з другого,—лунають зі сторінок буржуазної преси рецепти їжі з картопляного лушпиння та оголошення про продаж щодня „свіжого собачого м'яса“.

Судомними викрутами політичного шарлатанства, хитромудрої спекуляції і позаекономічного терористичного нагніту та натиску намагається буржуазія із своїми прислужниками—фашистами і соціаль-фашистами перекласти тягар кризи на плечі трудящих.

Але ні вибратися з кризи, ні припинити її поглиблення, ні навіть послабити її буржуазія не в силі.

І невпинно, як і розвиток кризи, наростає революційний настрій трудящих, що його відблиски вже маємо в численних голодних демонстраціях, в кривавих сутичках, в такому, нарешті, небувалому ще в історії явищі, як заколот, що охопив британську флоту.

І на тлі загального світового капіталістичного розвалу єдиною країною могутньої творчості, невпинного зросту, зміцнення і підсилювання є країна Рад—країна соціалістичного будівництва.

Такою ж крутою лінією, якою йде наниз господарство капіталістичної системи, підноситься вгору наше будівництво і його реальні наслідки.

Уже давно в нас немає безробіття.

Уже давно всі сили трудящих звернено на те, щоб збільшувати і вдосконалювати кадри робочої сили, що їх недостача становить пекучу проблему в умовах велетенського розгортання індустріального будівництва і колективізації сільського господарства.

Гаями димарів, сотнями велетенських потужних конструкцій, кілометрами цехів виростають і встають по країні ті сотні мільйонів і мільярди, що ми їх клали й кладемо в капітальне будівництво.

На тих місцях, де три-чотири роки тому вітер гойдав бур'янами, пересипав пісками та в хащах лісів бродили ведмеді, до цього року вирости нові велетенські індустріальні міста з десятками й сотнями тисяч робітничого населення.

Один за одним починають роботу гіганти промисловості з числа 518 нових розпочатих підприємств. 1 жовтня рушив конвеєр Харківського тракторного заводу, що його плян—50.000 тракторів на рік. Розпочинають роботу Кузнецький металургійний завод, автозавод в Нижньому Новгороді, Магнетобуд, Урал-Машстрей.

Ряд міських індустріальних центрів виникає і з блискавичною швидкістю розгортається на місцях, чиї назви ще в недавні роки, за традицією, були синонімами сонної млявої провінційальної дичавини: немає, наприклад, уже „Александровська“—степового повітового базару, а росте Велике Запоріжжя з заводом „Комунар“, що виробляє ще чотири роки тому нечувані у нас комбайни для соціалістичних ланів, і з низкою велетнів „Дніпросталі“ Зникають, немов зчищаються з лиця степу, кошмарні за умовами життя робітничі селища—спадщина старих капіталістичних Юзовки, Макіївки, Рутченкової тощо, і намість них шерезами залізобетону, скла й зелені ростуть соціалістичні міста, міняючи умови буття, перебудовуючи підвалини психіки. зміцнюючи, як цемент, класово-хазяйську пролетарську свідомість і настанову.

А на черзі—пуск і розгортання нових і нових будівництв—ще ширших, ще потужніших: Дніпрельстан, Караганда, Аягарстрой і десятки інших,—кожне з цих підприємств творить епоху, перетворюючи пустелі та надрі тайги і дичавину стихій в реальні багатства і в матеріал і знаряддя будованого соціалізму.

І на цій базі з що-далі більшою ушевненістю і силою розгортається колективізація сільського господарства.

Уже зараз на Україні ми маємо пересічно біля 65% колективізованого сільського господарства, а по окремих районах, і саме степових, процент колективізації сягає до 90—96.

Разом із дрібним індивідуальним господарством, з його слабизною, непевністю, і постійною приватно-власницькою тенденцією, зникає і база рабського власницького індивідуалістичного світогляду,—того зворотного боку капіталістичної культури, що створює поживний ґрунт системи визиску і гноблення.

Наслідки виконання п'ятирічного плану настільки яскраво говорять самі за себе, що пробивають і перемагають димову завісу брехень, наклепів, цькування й знущання, яку створює біля нашого п'ятирічного плану буржуазія через свою науку, пресу, літературу, через свою релігійницьку та соціально-угодовську агентуру,—через усі засоби ідеологічного впливу і задурманювання, що ними буржуазія має можливість орудувати.

Ще скиглять, тими брехнями, перекрученням і наклепами газети; ще продовжуються намагання висміяти, дискредитувати, підірвати нашу п'ятирічку і агітацією і шкідницькими діями, але почувається вже в цих намаганнях свідомість безсилости. І крізь лемент цькування прориваються ознаки мимовільного визнання непереможности соціалістичного будівництва.

Під тиском кризи, перед залізною перекональністю факту нашого зростання, що його не можна приховати од очей світового робітництва, капіталістичний світ змушений визнавати, поперше, що в радянській країні справді відбувається процес велетенського зросту поруч занепаду капіталістичного світу, і, подруге, що в радянській країні є „щось“ особливе, що пояснює це „чудо“, обумовлюючи той зріст.

Надзвичайно показові ті визнання, які зробили видатні чужоземні інженери-спеціалісти в своїх публічних промовах на відкритті тракторного заводу в Харкові.

Один з них, що мав нагоду нещодавно побувати в Америці, не міг не провести паралелі між тією обстановою гарячкового будівничого кипіння, яка спостерігається у нас, і настроєм розгублености та пригнічености, що його створює криза в Америці.

Перше, що я відчув,—говорив промовець,—коли під'їздив до Детройта, центру фордівської автопромисловости,—це жах. Ми звикли, що Детройта здалека не видно за димом заводів. Так от—того диму майже немає. Курять рідкі окремі заводи, де провадиться ремонт, а місто з його лісом димарів—холодних, мертвих—чітко здалека вимальовується на чистому обрії. Подруге, од найкрупніших центрів до глухих закутків, і од робітника до капіталіста—в усій Америці надзвичайний жадібний інтерес до Радянського Союзу. Вимога одна хоч і з цілком протилежним змістом у робітника і у капіталіста: „Ми хочемо знати правду про СРСР. Чи правда, що там немає кризи і безробіття, і чим це пояснити?“

Брехням же, що їх плете і поширює бульварна преса, вже не вірять.

Другий інженер—людина певного буржуазного світогляду—зробив спробу проаналізувати різницю між життям СРСР і європейського та американського світу.

Поперше, він зробив цікаве застереження. Недавно ще Америка була „землею обітованою“ для обездолених по всьому світу,—відзначив він: з усіх країн їхали в Америку, шукаючи місця, де людина може знайти людські умови

життя; нині спостерігається зворотна хвиля: з усіх кінців світу, в тому числі й з Америки—погін людей скеровується в СРСР, з тією ж метою: знайти людські умови життя

шукаючи причин коріння цього економічного зросту радянської країни поруч світової депресії, буржуазний спостерігач на афг, в міру можливості своєї, стежку до вірного усвідомлення явища. Я вперше помітив,—говорить він,—цікаву особливість індустріального будівництва в СРСР. Коли ми будуємо завод в Америці, ми розраховуємо його потужність і всі норми собівартості на примхи і несподіванки ринку. Треба спочатку боротися за ринок, завоювати його, а потім уже використовувати наслідки тієї боротьби. Звідси—необхідність розрахувати з великим запасом. Звідси заспіль перебільшена потужність, недовантаження заводів. Тут же уся продукція має цілком певне призначення: вона розподілена ще до того, як зроблена. Це дає можливість калькулювати з максимальною економічністю і точністю.

Підходячи до „проблеми“ з вузько-діловою міркою, буржуазний фахівець, на підставі емпіричних даних, намагає корінну різницю між пляном і ринковою анархією.

Але фахівець не доводить думки до кінця: він не помічає, поперше, що анархія виробництва невідділиво властива капіталістичній системі і, подруге, що плян—це властивість соціалістичного будівництва, можливого лише за диктатури пролетаріату.

Проте, вже самий факт, що реальні наслідки нашого соціалістичного будівництва і співставлення їх з кризою капіталістичного світу примушують навіть щирих буржуа намацувати різницю між соціалістичним пляном і капіталістичною анархією виробництва, — самий цей факт є показник залізної тепереможности нашого будівництва і величі досягнутого.

* * *

Немалі досягнення маємо ми і в галузі культурної революції. Потужно відбувається процес перековування світогляду, психіки, здібностей і обсягу знань та вмнь робітничої і колгоспної маси, що становлять масу трудящих на позицію кляси-хазяїна, творця і будівника.

У цій роботі величезне значення за антирелігійною роботою, що звільняє трудящого од найтяжчої спадщини його колишнього рабського стану од релігійної і взагалі ідеалістичної психоідеології, розв'язує його інтелект клясово-суспільну думку і всі творчі здібності для виконання функцій кляси хазяїна.

Але і процеси культурної революції в цілому і звільнення од рабських кайданів релігійно-ідеалістичного світогляду та освоєння діалектично-матеріалістичної методи мислення не відбуваються й не можуть відбуватися самопливом. Ці процеси не є і не можуть бути лише механічним наслідком зміни матеріально-економічної бази; вони вимагають величезної організаційної роботи, чіткого й систематичного підкреслювання тих ідеологічних висновків, які диктує процес матеріальної перебудови, і застосування цих висновків, уже як основи світогляду і творчої методи, до дальшої роботи.

Чи проробили ми цю роботу до кінця? Чи встигає у нас в повній мірі перебудова психології за успіхами матеріального будівництва настільки, як цього вимагає зріст потреб дальшого будівництва? Чи маємо ми такі наслідки антирелігійної роботи і таке її розгорнення наприкінці третього вирішального року п'ятирічки, якого вимагають будівничі потреби четвертого, останнього року її?

Робота IV пленуму ЦР СБВ України відзначила ряд явищ з будівничого процесу, що свідчать про істотні недоробленості й огріхи антирелігійної роботи та матеріалістичного виховання мас.

Такі ж огріхи фіксувалися і в процесі робіт Всеюзного ЦС. Та й щоденна практика надто часто наштовхується на розриви між матеріальним соціалі-

стичним будівництвом і матеріялістичним вихованням, на відставання антирелігійної роботи.

Настирливо досі дається в знаки недооцінка ваги антирелігійної роботи, що її часто-густо виявляють на місцях і професійні організації і місцеві органи влади. Далеко не скрізь іще усвідомлено з усією потрібною чіткістю місце войовничого атеїзму, як необхідного елементу пролетарської класової психології і як обов'язкового елементу соціалістичного наступу.

У помітному числі випадків це виявляється в тому, що антирелігійна робота одсувається на другорядний плян, на задвірки уваги і зводиться до ролі якогось одірваного од життя аматорського просвітительства.

У таких випадках, (а вони на жаль, настільки поширені, що не позбулися ще ознак певної типовості) страждає і зміст та обсяг антирелігійної роботи і зміст та ґрунтовність і ефективність біжучих соціалістично-будівничих масових кампаній, тобто в цілому таке опортуністичне трактування завдань безвірницької роботи підриває темпи і якість соціалістичного наступу.

Справді. Коли антирелігійна робота трактується як якась позаштатна розкіш, як чудацька розвага купки аматорів або монополія спеціально виділених для цієї справи „спеців по богоїдству“; коли вона не носить масового характеру, не охоплює практично біжучих будівничих кампаній, не є справа всього культурно-будівничого активу і самої маси,—вона обов'язково буде засуджена на беззубу просвітянську обмеженість.

Навіть у тому разі, коли лекції, театральні видовища, музейна робота тощо і зачіпають свідомість аудиторії, роля аудиторії голо-сприймацька, пасивна.

Питання й думки, що викликаються такими формами роботи, можуть так і завмерти, не знаходячи застосування до живих і пекучих проблем біжучої боротьби і будівництва.

З другого боку, виконання біжучих завдань багато губить, коли воно залишається технічним, не охоплене матеріялістичним настановленням, не виконує матеріялістичного світогляду для дальшої роботи.

Українська організація СВБ налічує нині більш 1.500.000 членів.

Це немов би велика цифра. Але за того обсягу завдань, який стоїть перед войовничим безвірництвом, її треба визнати за надзвичайно малу.

У соціалістичному виробничому процесі беруть участь близько двадцяти мільйонів людности. Мільйонні кадри нового робітництва припливають у промисловість. Мільйони переходять од індивідуального господарства до колективного. Нарешті підростають мільйони дітей—завтрішнього будівничого активу. Відбувається будівничий процес у обстановці напруженої класової боротьби, де класовий ворог наш спритно використовує спадщину рабсько-панської власницької культури і, оперуючи її пережитками, що залишилися ще в масі, гальмує наші будівничі темпи, знижує якість роботи.

Ще тільки починає вступати в будівничий актив багатомільйонна маса жіноцтва. Родинний побут ще досі носить у собі багато освячених релігією пережитків власницького світогляду, і велика маса жіноцтва не позбавилася ще ролі жерця тих реакційних святощів, посідаючи заразом і місце вихователя майбутньої зміни, дитинства.

Завдання безвірницької роботи—невідкладне і пекуче—охопити всю цю багатомільйонну масу, витравити остаточно залишки закуткової індивідуалістичної психології, що побудована на власницьких стосунках, і намість світогляду шкурно-конкурентських суспільних стосунків, де кожний кожному—вовк, сприяти виховуванню і оформленню психології трудового колективу.

Не півтора мільйони, а всю робітничу і колгоспну та бідняцько-середняцьку масу охопити войовничим безвірництвом—це наше завдання.

Одна з первооснов культурної революції—це корінна зміна погляду на працю в нашому суспільстві.

Праця—„прокляття боже“, праця—ганьба, праця—тяжкий обов'язок, що кожен прагне спекатись його та домогтись можливості жити за рахунок праці інших; дармоїдство—ідеал; сама праця поділяється на „чисту“ й „легку“, тобто панську і „чорну“,—мужичу, рабську,—такі основи погляду на працю, витворені власницьким суспільством.

Праця—справа честі, справа слави, справа доблесті й героїства,—така основа нашої психо-ідеології, що на ній базується соціалістичне змагання й ударництво.

Звідси героїчне захоплення й краса наших творчих буднів; звідси той ефект могутнього зросту, з якого дивуються і якого не можуть зрозуміти буржуазні спостерігачі.

Чи в повній же мірі опанували ми в масі цей підхід до праці? Чи остаточно знищили залишки хитренько-паразитичного настановлення, утвореного власницькою культурою і освяченого релігією?

На кожному кроці нам доводиться боротися з виявами шкурництва, кар'єризму, з намаганнями так чи інакше одмежувати „своє“ особисте од класового і протиставити їх. За цей гачок чіпляючись, знаходить іноді відгук у колгоспів куркуляча зривницька агітація проти відрядної системи сплати, проти хлібозаготівель, за їдацький принцип у розподілі продукту. З цього коріння росте літунство і поблажливе ставлення до нього. На цьому ґрунті прикорінюються міщансько-кар'єристичні „писарські“ настрої, намагання уникати „простої“ роботи, а протиратись до „чистої“.

Всіх таких і подібних до них явищ, де в ставленні до праці стикаються власницький і колективістичний світогляди, не можна проминати в антирелігійній роботі. З ними треба боротися в самій трудовій масі і прикладом, і роз'яснюванням та викриванням класової сутності та спрямовання цих явищ, їхнього зв'язку з освяченим релігією власницько-індивідуалістичним світоглядом.

Пекучою і широчезною ділянкою боротьби за культурну революцію є перебудова побуту.

Ще понині, поруч реконструктивних процесів, у формах позавиробничого домашнього родинного життя і стосунків багато залишається такого, що гальмує розвиток, тягне назад. Існує і здійснює свій вплив організація реакції—церковна парафія, релігійна громада. Іноді вона у великому проценті охоплює ту саму масу, яка входить у колгосп. Намагається глитайсько-попівська реакція впливати і безпосереднє на членів колгоспу, на індивідуальників-бідняків та середняків. Але, крім того, у неї є ще шлях впливу через родину, де релігія ще досі за традицією обплутує кожен крок життя. Та не тільки на селі, а і в місті дуже ще помітне реакційне гальмо, здійснюване через релігію. Досить пригадати хоч би зв'язок прогулів на підприємствах з релігійними святами, родинами, христинами та іншими залишками релігійного побуту.

І як живучості реакційних традицій у побуті, так і впливові попівщини через парафію на суспільне життя багато сприяє недооцінка реакційної ролі релігії, що її часто-густо виявляють окремі робітники і навіть органи на місцях.

Нещодавно преса відзначила анекдотичний своєю безглуздістю випадок, коли один секретар осередку спілки безвірників доручив попові продавати у церкві значки МОДР'у та інш. і навіть мав наївність запропонувати попові продавати антирелігійні брошури і мотивував це тим, що він у сельбуді „один“, а в церкві „людей буває багато“. Без сумніву, це виняткове опортуністичне головотяпство. Але коли зважити, що діялося це в селі, колективізованому на 96%, де поруч цих 96%, тобто за участю самих колгоспників, церква працює „на всю“, легко збагнути, який вплив повинна робити глитайсько-попівська крамничка на колгоспівців і яка мусить бути якість самого колективу за такої умови.

Було б помилкою зводити боротьбу за побут лише до питань про родину,

христини, шлюби та похорони. На черзі,—і в місті й на селі—нині стоїть широкий комплекс глибоко-змістовних питань перебудови і побудови комунального господарства. Перебудовуються старі міста, будуються нові, що виникають з казковою швидкістю навколо нових промислових центрів. На селі розпочинається грандіозна революційною вагою робота колективно-побутового впорядкування комун.

в самій роботі, і навіть в процесі обговорення та планування цих заходів відбивається з особливою гостротою та класова боротьба, що в її обстановці йде все наше будівництво.

Прослизають, як відбиток тенденцій дрібної буржуазії, і „лівацькі“ закрути, що пропагують замість закладів соціалістичного обслуговування якусь універсальну казарму, і примазані „революційною“ фразеологією куркулячі тенденції „дезурбанізації“, не кажучи вже про одверто ворожі перебудові побуту тенденції.

На селі ця боротьба повинна набрати ще гострішої напруженості, і глитайсько попівська агітація не проміне випадку використати всі залишки старої культури, щоб перекручувати і зривати персбудівні заходи.

Безвірники повинні бути в перших лавах цієї боротьби.

Величезна біжуча робота коло забезпечення культурно-побутового обслуговування робітництва, налагодження постачання, поліпшення роботи кооперації також повинна стояти в центрі уваги безвірників.

Минулий рік був роком закріплення основної передумови культурної революції—запровадження загального навчання і політехнізації школи. Разом переводиться ліквідація неписьменності серед дорослих. Окремі випадки з практики вже сигналізували про конечну необхідність забезпечити антирелігійну якість навчання, тобто підвалини пролетарського матеріалістичного світогляду тих кадрів, що мають, озброївшись елементами знання, взяти активну участь у будівництві.

Завдання безвірників—і тут—загострювати своєчасно увагу на цьому боці роботи і допомогти забезпечити його.

Це тільки найголовніші ділянки безвірницької боротьби за культурну революцію, за ідеологічну якість будівничих сил, за будівничі темпи, яких вимагає останній рік п'ятирічки.

Загалом же немає жодної ділянки нашої масової роботи, що не вимагала б прохоплення її настановленням войовничого атеїзму. Це необхідний елемент боротьби за матеріалістичне знання, за опанування техніки, за чітке і високоякісне виконання промфінплану,—за пролетарську переможну культуру.

Скрізь і на всіх ділянках увімкнутися у виробничий процес, в процеси перебудови побуту і культурного зростання,—це перше і необхідне завдання наше на межі XV року Революції.

Великі наші досягнення, але вони можуть бути і повинні бути значно більші й потужніші, коли ми безвірницькою роботою забезпечимо масове матеріалістичне виховання, розв'яжемо всі сили і можливості трудової маси, звільнивши її од гальм і пут, утворених залишками релігійно-власницької культури.

Зформульоване Єм. Ярославським завдання: „Боротьба під гаслом найактивнішої участі в соціалістичному будівництві“ повинно знайти свою реалізацію в нашій роботі наступного року в такій—найповнішій—мірі, щоб запровадженням і усталенням активного бойового матеріалістичного світогляду забезпечити найбільшу потужність, найширше розгортання і найповніший ефект виконання завдань останнього року першої соціалістично-будівничої п'ятирічки.

Н. ДАЙРІ

РЕЛІГІЙНА КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ ЗА 14 РОКІВ

Один з найактивніших учасників кампанії „хрестового походу“, німецький кардинал Фаульхабер, у промові заявив.

„На наших очах розгортається страшна трагедія, це—спроба більшовиків керувати країною без бога, встановити державний лад, чужий божим заповідям, запровадити культуру без віри в існування душі й загробне життя, а народне господарство—без приватної власності. Народ не знає неділі, діти не знають різдвя, юнацтво позбавлене моральної дисципліни. Поняття про родину й честь нижче, ніж у першого—ліпшого первісного народу“.

Польські ксьондзи випустили відозву до вірян, де про комунізм говориться ось що:

„Комунізм оголосив війну богові, бореться з іменем божим, проганяє Христа з держави, суспільства, з громадського виховання, розриває родинні зв'язки, руйнує звичаї, гвалтує особисту волю, вільних громадян обертає на рабів, народ, робітників і всю країну призводить до убогства“.

Такі виступи не випадкові. Церковна свора завжди твердила, що культура й високий рівень моральності можуть бути тільки там, де існує релігія. Заберіть релігію у людей,—і світ потоне в крові та злочинах.

У СРСР, як відомо, релігія не в пошані. А коли так, то там, на думку єпископів, відбувається „жахлива трагедія“, рівень культури, моральності нижчий, ніж у первісних африканців. Коли комунізм виступає проти релігії, значить комунізм, запевняють попи, суцільний ланцюг жахів, а СРСР—наочне втілення їх.

Перед 15 річницею Жовтня надзвичайно цікаво порівняти досягнення безвірного пролетарського Радянського Союзу та християнських капіталістичних країн. Це порівняння досить яскраво покаже брехливість і наклепність попівських тверджень.

Порівнюючи досягнення СРСР і капіталістичних країн, нема потреби вдаватися в довгі міркування та агітацію. Ніщо краще не агітуватиме, не підкреслюватиме, не доводитиме, як факти й цифри. Союз Радянських Соціалістичних республік приходить до своєї п'ятнадцятої річниці під знаком буйного зростання й розквіту всіх галузів народного господарства, культурного та громадського життя. Капіталістичний світ, що його роз'їдає глибока й затяжна криза, котиться до свого загибуну, корчиться в передсмертній агонії.

СРСР—країна будованих індустріальних велетнів, озброєних за останнім словом техніки знаряддями виробництва. Магнетогорський і Кузнецький металургійні, Сталінградський, Харківський і Челябінський тракторні, Саратовський і Сибірський комбайні, Ніжегородський автомобільний, Краматорський машинобудівний Ростовський „Сельмаш“, Березниківський і Бобриківський хемічні, Дніпрельстан, і інші,—ось світові велетні, фортеці соціалістичної індустрії. За ними йдуть сотні менш грандіозних новобудов: заводів, шахт, електростанцій, машино-тракторних станцій, радгоспів. Їх—518 і 1040. На десятки процентів щорічно виростає промислова продукція.

А в капіталістичних країнах? Новобудов там нема, ледве б'ється живчик уже наявних велетенських заводів, багато з них стоїть. По окремих галузях промисловости виробництво згорнулося на 20,30,50 і навіть 70%.

У нас, в СРСР, нема безробіття, воно ліквідоване назавжди. У них, у капіталістів, 40 мільйонів безробітних.

У нас сільське господарство переживає величезне піднесення на основі соціалістичної перебудови.

А в них—масова руйнація дрібного й середнього селянського господарства.

Ми б'ємося за поширення засівних площ, за збільшення врожайности.

Вони тепер б'ються над тим, як скоротити засівні площі, як зменшити урожайність. Величезні запаси хліба лежать на складах, а голодні безробітні і збіднені фермери не можуть його купити. Капіталісти можуть продати за дорогу ціну тільки обмежену частину хліба. Решту вони знищують, аби тільки зберегти високі ціни і одержати якнайбільше прибутку. Хліб знищують. А водночас у ПАСШ (узимку 1930 року) щоденно помирало з голоду не менше як 1000 чоловік, і десятки кінчали самогубством. Уряд Брюнінга в Німеччині, національний уряд в Англії різко скорочують жалюгідну допомогу безробітним і ввесь національний прибуток трудящих, але одночасно допомагають банкам і підприємствам, що зазнали краху, виплачують їм сотні мільйонів карбованців. При цьому представники влади не соромляться робити такі заяви: „Треба, щоб 20 мільйонів німців здохло, бо державі нічим годувати їх“. „Грошей в касі у мене немає. Я можу запропонувати вам тільки деяку суму на мотузок, щоб повіситися“ (відповідь безробітним завідувача біржі праці в Перемишлі).

Нема в касі грошей для безробітних, але є для збанкрутованих капіталістів. Мільйони трудящих повинні „здохнути“. Їх, бачите, „нічим годувати“. А те, що капіталісти топлять у морі, спалюють хліб,—це не йде в рахунок.

У капіталістичному світі скажене зменшення зарплати, позбавлення трудящих усіх елементарних прав, страшний терор, здичавіння, бо в „культурній“ Німеччині закривають нижчі й вищі школи, буржуазія скаржиться на перевиробництво інтелігенції.

В СРСР—повна ліквідація неписьменности, загальне початкове навчання, величезна мережа вишів, масове технічне навчання, швидке зростання преси; соціальна й культурна революція на селі, що кладе початок знищенню різниці між містом і селом; ліквідація глитайні, цієї останньої експлуататорської кляси, викорчовування залишків капіталістичних елементів; буйне, ні з чим незрівняне зростання активності трудящих, робітничої інтелігенції; створення нових соціалістичних форм праці, соціалістичного змагання й ударництва; зростання добробуту мас трудящих.

Чи є труднощі в СРСР? Так, є. Але це труднощі буйного зросту. У нас транспортні труднощі, бо транспорт не встигає перевозити продукцію, що швидко зростає. У нас харчові утруднення, бо ми ще не перебудували сільське господарство на соціалістичний лад, так, щоб воно задовольняло вирослі потреби трудящих. У нас незадоволений попит на мануфактуру, бо хоч наша текстильна промисловість і на багато перевищила довоєнний рівень виробництва, але і потреба і купівельна спроможність трудящих виросли ще більше. Проте наше дальше зростання, рух уперед переможе ці труднощі. Багато з них ми вже перемогли.

Ось деякі дані з підсумків чотирнадцятирічного існування СРСР. Ці підсумки не можна назвати інакше, як грандіозні успіхи. Ми не тільки залишили далеко позаду убогий рівень передвоєнної Росії,—ми змінили лице країни, ми вже вступили в початок нового соціального ладу—соціалізму, ми вивершуємо фундамент соціалістичної економіки.

Де ж жахлива трагедія? В СРСР, чи в капіталістичних країнах? Де рабство й убожество?

Чи не ясно, що підлі й дурні наклепи польських (і інших) попів про комунізм і СРСР свідчать тільки про одно—про ступінь їхньої підлоти та про ганебність їхніх політичних цілей.

Чотирнадцятилітнє існування СРСР з нездоланою залізною логікою вже показало мільйонам трудящих, що тільки пролетарська комуністична революція—єдиний вихід із того світу жахів, ім'я якому—капіталізм.

Чотирнадцять років існування СРСР достатній термін і для того, щоб також зробити деякі підсумки того, яку роль в Радянському Союзі відіграє релігія. Її церква—ця патентована при капіталізмі „носійка культури“ і „фундамент громадського життя“.

До Жовтневої революції церква прийшла, як активна й найреакційніша сила, тісно зв'язана з монархічними колами. Дивуватися з цього нічого. На протязі 300 літ існувало в Росії самодержавство царського дому кривавих Романових. Самодержавству церква одверто служила і зв'язала з ним свою долю неподільно. Якщо перелічити заслуги церкви перед самодержавством, то вони сходять ось на що: 1) оголошення самодержавства ладом, післаним від бога, а царя—помазаником божим, головою православної церкви; 2) обоження дому Романових; 3) анатемування політичних ворогів царизму, революціонерів і всього революційного руху; 4) найактивніша участь в утворенні чорносо-тенних погромних організацій („Союз руського народу“, „Союз архангела Михаїла“ і інш.) аж до того, що, за виразом оновленського попа Введенського, „святені храми обернулися в церковні чайні Союзу руського народу“; 6) роздмухування антисемітизму та організація єврейських погромів; 7) задурманю-ванню учнів через викладання „закону божого“; 8) використання сповіді для шпіонажу; 9) підтримка політики захоплення колоній (завоювання Середньої Азії, Кавказу); 10) найактивніша участь у імперіялістичних війнах і т. ін.

Нема потреби про все це писати, наводити факти,—вони давно відомі. Але все ж три найяскравіші документи ми наведемо.

Підчас святкування 300-річчя дому Романових (1913 року) з доручення синоду була складена молитва, в якій говорилося, що самодержавство мусить існувати „до второго и страшного твоего (христа) пришествия“. Невдовзі перед революцією церква дійшла до того, що один з попів, Флоренський, пропо-нував оголосити самодержавство одним з догматів православ'я.

За революції 1905 року єпископ Антоній Храповіцький звернувся до селян з таким пастирським післанням:

„Братие, не слушайте безумцев и лжецов, которые уверяют вас, будто возможно устроить на земле такие порядки, когда не будет бедных... Бог в десятой заповеди не велел пожелать себе дома ближнего своего, ни села его, ни вола его, ни всего, елико суть ближ-него твоего... бог не велит трогать помещиков, если же у вас нет земли, то этого бог и хочет, а потому не пожелай себе имущества ближнего твоего, ибо ему бог все дал“.

Коли „найсвятіший“ синод на вимогу царської родини висвятив у сан архимандрита відомого шахрая, один з єпископів на засіданні синоду заявив: „Якщо в Царському Селі захочуть, ми і чорного кнура в єпископи поставимо“.

Додавати до цього нічого. Нема змоги яскравіше, ніж у цих документах, визначити роль церкви, її зовсім безмежне підлабузництво перед царизмом. Це підлабузництво, зовсім одвертий зв'язок з поліцейською державою зайшли так далеко, що трудящі маси почали швидко відходити від церкви та релігії. І не хто інший, як російська буржуазія, тісно зв'язана з царизмом, була приму-шена вимагати маскування зв'язку церкви з державою.

Оця церква самодержавства зустріла в штики Жовтневу революцію. Можна без перебільшення сказати, що церковний собор, який засідав у Москві до Жовтневого перевороту, обернувся в наймогутніший центр контрреволю-ційної агітації. Увесь свій вплив,—а тоді він був ще великий,—церква скеру-вала на те, щоб удержати маси від революційних дій, впровадити в їхню свідомість ідеї класового миру, оббрехати партію більшовиків. В цьому на-прямку собор випустив багато відозв і інших документів. Їх читала, виголо-

шувала і репродукувала величезна армія попів, розкиданих по всіх кутках нашої країни.

По Жовтневій революції ця роль церкви ще більше зростає. 1918 року розбита в боротьбі з Червоною Гвардією буржуазія тікає на околиці Росії. Обраний у цей період собором патріарх Тихон стає центральною постаттю контрреволюційних ідей. Він видає ряд відозв, де проклинає радянську владу, закликає вірян боротися з нею. Ввесь церковний апарат пускається в діло, довкола церкви групуються контрреволюційні сили, церква проводить у ряді міст великі контрреволюційні демонстрації, скеровані проти відокремлення церкви від держави та конфіскації церковних маєтків. Ці демонстрації, в деяких місцях навіть озброєні, переростають в антирадянські виступи та погроми.

Два церковні документи варті того, щоб їх тут навести.

„Опомнитесь, безумцы, прекратите ваши кровавые расправы: все то, что творите вы, есть поистине дело сатанинское, за которое подлежите вы огню геенскому в жизни будущей загробной и страшному проклятию потомства в жизни настоящей земной. Заклинаем вас, верных чад церкви православной, не вступать с таковыми извергами рода человеческого в какие-либо отношения“.

Це з тихонівської відозви. Є подібний сектантський документ, що заслужено користується з великої уваги нашої преси:

„Партия большевиков отняла всю власть из рук других партий... Все святыни гениального разума оказались поверженными впрах перед его величеством хамом, владеющим орудием греха“ (з центрального баптистського журналу „Голос Истины“).

Коли почалася громадська війна, релігійні організації та релігійники виступали на передових її позиціях. Вони: 1) зводили наклепи на радянську владу. От зразок: тимчасове церковне управління післало було закордон телеграму, в якій говориться: „більшовики перетворили жінок на народню власність“; 2) провадили контрреволюційну агітацію, радянську владу виображали не інакше, як сатанинську, а білогвардійців—не інакше, як воїнство боже. 3) Шпигували на користь білогвардійців. 4) Брали участь в організації контрреволюційних повстань і виступів. 5) Допомогали утворенню озброєних сил білогвардійщини: благословили білогвардійське військо, створювали білогвардійські попівські полки „богородиці“ і „Ісуса“, керували карними загонами і т. ін. 6) Сприяли проведенню жахливих єврейських погромів. 7) Видавали білогвардійцям комуністів. 8) Сектанти, що служили в царській армії за імперіялістичної і у білогвардійців за громадської війни, відмовилися служити в Червоній армії. Це зробили сектантські організації формально з релігійних, а по суті з політичних, контрреволюційних мотивів.

Голод 1921 року церква використала для ряду нових антирадянських виступів, зокрема з приводу вилучення церковних цінностей на допомогу голодним.

От у чому виявилася „культурна“ роль церкви, її „моральність“.

За періоду мирного будівництва тактику церковників можна поділити на два основні періоди.

Закінчення громадянської війни, запровадження непу, перші роки його. Маса трудящих швидко відходять від яскраво, одверто контрреволюційної тихонівської церкви, церква розколюється: з неї виділяється так зване оновленське крило. Воно „викриває“ тихонівську церкву, запроваджує ряд церковних реформ, горою розпинається за радянську владу; прокочується цілий ряд диспутів поміж оновленською і тихонівською церквою, між оновленцями та антирелігійниками. Оновленці намагаються дати ідеологічний бій марксизмові, підвести під релігію буцім то „наукову“ базу. Надто визначається в цих заходах відомий митрополит Введенський.

Тихонівці теж перебудовуються. Тихона усувають від керівництва. Нове керівництво заявляє про „лояльність“ до радянської влади, „засуджує“ контрреволюційну діяльність церкви. Сектанти (правда, багато пізніше) ухвалюють постанови, в яких визнають можливість служити в Червоній армії.

Тоді можна було чути, як у церквах у річницю Жовтневої революції правили „благодарственні“ молебні, виголошували казання „за радянську владу“, дзвонили в дзвони, співали „многі літа“ вождям партії та представникам влади.

Це було тоді, коли у перші роки непу ми робили відступ, перегруповували сили, щоб перейти в соціалістичний наступ. Це було тоді, коли в країні частково розвивалися приватнокапіталістичні елементи в місті, йшло розшарування селянства на селі з виділенням, хоча й повільним, глигайської верхівки, коли контрреволюційні елементи в країні сподівалися на буржуазне переродження радянської влади.

Але в міру того, як пролетаріят розгортає соціалістичний наступ, відбудовує господарство країни, а потім нечуваними темпами перебудовує його, в міру того, як викорчовують капіталістичні елементи в країні і дедалі більше загострюється класова боротьба, церква самодержавства, церква білогвардійщини виявляє себе у всій своїй контрреволюційній красі.

Зникають акафисти за радянську владу. Антирадянська агітація, шкідництво, пряма погромна діяльність—ось „культурні“ заслуги церкви.

У країні кипить загострена класова боротьба. Лунають постріли з глигайських обрізів, палають бідняцькі хати, класові вороги намагаються пролізти в щілини радянського апарату, вони шкодять. Треба всі сили скерувати на те, щоб зламати опір ворога пролетарському наступові, щоб ліквідувати класово-ворожі революції сили. Церква, неухильно проповідуючи класовий мир, відіграє роль оборонця глитайні, шкідників.

Як ніколи, гостро постає питання про те, щоб притягнути до активного політичного життя кожного трудящого, усі думки, усю волю його скерувати до одної мети: на боротьбу з класовим ворогом, на будівництво соціалізму. „Виконати п'ятирічку в чотири роки“, дігнати й випередити капіталістичні країни техніко-економічною стороною—ці гасла, символи більшовицьких ударних темпів, змагання, самокритики, символи героїчних штурмових методів і темпів усієї нашої роботи незгасним вогнем палають в серці робітничої класи.

А релігійники тим часом учать: не думайте про землю, а про небо. Вони оголошують п'ятирічку диявольською. Підносять свою п'ятирічку „спасіння богом роду людського“. Вони роблять усе можливе.—аж до казок про скорий кінець світу та шахрайства з організацією „чудес“,—щоб відірвати думки будівників соціалізму від землі, скерувати їх до неба.

Партія і радянська влада провадять індустріалізацію країни. Буйно зростає соціалістична промисловість. У боях за надаммериканські темпи, в боях за подолання труднощів будує робітнича класа нові велетні індустрії. Новими методами,—безперервною, п'ятиденною, новим соціалістичним ставленням до праці—змаганням і ударництвом,—пролетаріят і колосники йдуть шляхом створення більшої продуктивності праці, ніж за капіталізмом.

А церква? Вона—проти індустріалізації. Вона—проти безперервки і п'ятиденки, вона спекулює на труднощах. Під впливом релігії деяка найвідсталіша частина робітників, головні з нових кадрів, залишається в полоні релігійних традицій, утруднює здійснення п'ятиденки і безперервки. Прогули в дні релігійних свят, як рани, яtringся на тілі промисловості, на тілі громадського життя.

Релігійники не тільки агітують,—вони шкодять: псують машини, розваляють змагання й ударництво.

Радянський Союз вступає в період соціалістичної перебудови села. Чи треба багато говорити тепер про переваги колективного господарства. Вони досить широко відомі. Але можна було б написати цілу епопею про той справді хрестовий похід, який провадили і провадять разом з глитайнею всі релігійні організації проти колгоспного будівництва. В їхньому арсеналі всяка

зброя: 1) підлі брехні про життя в колгоспах; 2) оголошення колективізації диявольською справою; 3) залякування охочих вступити в колгоспи карами небесними й земними; 4) підрив авторитету технічних і агрономічних заходів; 5) організація всяких „чудес“, щоб зірвати колективізацію; 6) провокація для тих же цілей релігійних сутичок; 7) цькування колгоспників; 8) підпали, прямі розгроми колгоспників; 9) знищення їхнього інвентаря, худоби; 10) проникнення всередину колгоспів з шкідницькою метою; 11) убивства колгоспників; 12) участь, створення і керівництво глитайськими контрреволюційними організаціями, що ставлять за мету свою боротися проти колективізації.

Увесь цей арсенал використовували не одиниці, а багато тисяч усяких служників культу та церковних активістів. В особі попівської зграї глитайство мало й має першорядний загін контрреволюції.

Поточні кампанії - перевибори рад, хлібозаготівлі, розповсюдження позик— завжди натрапляли на найжорстокіший опір і шкідництво з боку релігійних організацій. Для шкідницької роботи за проводом церковників (єпископів, архиєпископів, попів) створюється ряд контрреволюційних організацій—в Астрахані, Серпухові, Ленінграді, Вятці, Іваново-Вознесенську, Татарській республіці і т. ін.

У міру того, як пролетаріят знищує всередині країни ті ворожі класові сили, що могли б перешкодити будівництву соціалізму, надії контрреволюції, ставка її дедалі більше переноситься на озброєну інтервенцію імперіялістів. Суди над „СВУ“, „Промпартією“, „Союзним бюро“ меншовиків досить ясно викрили механіку готування війни.

І ось релігійні організації—на службі інтервенції. За кордоном вони помагають підготовляти громадську думку, втягати в інтервенцію трудящих, галасують про „релігійні переслідування“.

В СРСР вони: 1) шпигують (розкриття шпигунських баптистських осередків у Менську, на Україні тощо, 2) готують збройне повстання, одержуючи гроші з-за кордону (федорівці, ім'яславці), 3) для контрреволюційної роботи навіть створюють велику релігійну організацію, як от „українська автокефальна православна церква“. На її громади, в числі іншого, контрреволюція покладала завдання озброєного повстання проти СРСР.

Отже де ж культура, моральність релігійників? Успіхи СРСР, досягнуті в жорстокій боротьбі проти релігії та релігійних організацій. Робота останніх—це робота мракобісів і контрреволюціонерів, які скеровують всі свої сили на те, щоб зруйнувати чотирнадцятилітню працю народів СРСР і відновити капіталістичне рабство.

Що більші успіхи СРСР, то скаженіші церковні собаки і зграї капіталістичних найманців. Вони вже не славословлять радянську владу. Не хто інший, як оновленець Введенський, що надавав своїм теревеням зовнішнє „революційного“ офарблення, тепер читає в церкві чимраз прозоріші контрреволюційні проповіді. Релігійники різних мастей починають об'єднуватись між собою, щоб сукупно боротися проти переможного соціалізму.

Чим пояснять попи той факт, що у всьому світі, а в Радянському Союзі особливо, мільйонні маси трудящих відходять від релігії, виступають на боротьбу з нею? Як можуть відмовитися трудящі від релігії, якщо вона, як учать попи, така превелика цінність, фундамент громадського життя? Хай пояснюють, як хочуть—однаково.

Релігія—знаряддя поневолення трудящих мусить бути і буде знищена цілком разом з рабовласницьким суспільством. Для неї нема місця в новому суспільстві. За перехідного ж періоду вона відіграє роль гальма, що заважає наш рух уперед. Чотирнадцятилітня історія релігії в СРСР цілком підтверджує це.

І п'ятнадцята річниця Жовтня, що буде етапом розгортання ще більшого соціалістичного наступу, мусить також стати етапом ще активнішої боротьби

проти релігії. Соціалістичне будівництво підриває соціальне коріння релігії. Контрреволюційна діяльність релігійних організацій викриває їх самих в очах широчезних трудящих мас. У цих сприятливих умовах Спілка войовничих безвірників мусить удесятирити темпи своєї роботи коло очищення країни будованого соціалізму від релігійного мракобісся. Успішне подолання релігійної контрреволюції збільшуватиме темпи соціалістичного будівництва.

Г. МЕЙНС

ПЕРЕМОЖНИЙ МАРШ ІНТЕРНАЦІОНАЛУ ПРОЛЕТАРСЬКИХ БЕЗВІРНИКІВ

(Стаття голови інтернаціоналу пролетарських вільнодумців)

В умовах дедалі більшого розкладу капіталістичного ладу Інтернаціонал пролетарських вільнодумців розгортає свою масову роботу. Господарська світова криза, що щодалі загострюється, розхитує не лише економічну основу капіталізму але і його ідеологічну надбудову. Клясовою революційною свідомістю проймаються найширші верстви трудящих мас. Готові до бою, вони вступають до лав єдиного червоного фронту всіх пригноблених.

В Англії страйкують матроси імперіялістичної військової фльоти. В Німеччині тисячі соціаль-демократичних робітників переходять у комуністичну партію. В Чілі революційні робітники братаються з матросами військової фльоти і проводять героїчну боротьбу проти імперіялістичної влади. В Іспанії розгнівані робітники й селяни палять церкви та монастирі ненависного католицизму.

Капітал знає лише один вихід з цього становища: посилення кривавого терору проти трудящих, кулемети й гумові палиці замість хліба й роботи.

У той же час робітники й селяни Радянського Союзу переможно будують соціалізм, даючи блискучий приклад безробітним і всім трудящим капіталістичних країн, що шукають виходу із злиднів і лиха. За прискореним виконанням п'ятирічного плану з напруженою увагою стежать не лише безвірники, але й мільйони християнських робітників і робітниць. Вони більше вже не вірять сповненим ненависти проповідям своїх попів та їхнім брехням, що „безвірний більшовизм гине“.

Тут відкривається найширше поле для діяльності революційних вільнодумців. Вони розбивають тисячолітні греблі релігії. Вони визволяють уми християнських робітників від віри в кращий потойбічний світ і пробуджують у них свідомість потреби боротися за краще життя на землі. Вони показують їм, що всяка церква намагається зберегти навіки їхнє злиденне становище, виступає як підбурниця війни проти Радянського Союзу—батьківщини всіх трудящих. Вони викривають політику вождів християнських профспілок, що виступають за зниження заробітної плати. Вони доводять, що смиренні пастирі борються за зміцнення кривавого фашизму.

Але революційні вільнодумці не обмежуються роботою лише серед індустриального пролетаріату. Вони йдуть також і до селян бідняків, що їх душить капіталістична держава і обдурює її агент—церква. Революційні вільнодумці викривають перед ними причини їх лиха. Вони їм розповідають, як селяни в Радянському Союзі без бога і релігії колективним господарством невпинно поліпшують умови свого життя.

Революційні вільнодумці йдуть до робітників розумової праці: наукових робітників, лікарів, техніків і роз'яснюють їм, що капіталізм за доби свого занепаду є ворог наукового розвитку, що він не дає коштів на науково дос-

лідницьку роботу, вважаючи за краще віддавати їх на утримання поліції, що замість матеріялістичної науки він культивує релігійні забобони.

В одній лише Німеччині налічується нині 15.000 безробітних наукових робітників. Кращі архітектори, як, наприклад, міський інженер Май, переселяються в Радянський Союз, бо не можуть знайти собі роботи в капіталістичному світі. Вже не будується більше ні нових фабрик, ні дешевих будинків для робітників. Коли щось і будується, то лише касарні для салдат та церкви, не зважаючи на прогресивне зменшення кількості відвідувачів церкви.

Революційні вільнодумці йдуть до трудящих жінок і доводять їм, що церква стверджує їх подвійне рабство: поперше—рабство капіталістичної експлуатації, подруге—пригнічення від чоловіка в родині. Церква противиться якому б то не було обмеженню народження дітей, щоб капіталізм мав дешеву робітну силу і досить гарматного м'яса для імперіялістичної війни. Папське післання про християнський шлюб відкрило очі не одній трудящій жінці на реакційну роль церкви і штовхнуло її на розрив з нею.

Революційні вільнодумці йдуть до молоді й викривають перед нею тісний зв'язок церковних юнацьких організацій з фашизмом і захист церквою військової повинності для робітничої молоді. По деяких країнах уже утворюються самостійні організації юних революційних вільнодумців, що з великим запалом беруться до роботи.

Ця революційна масова робота є наслідок успіхів розвитку Інтернаціоналу пролетарських вільнодумців. Від IV Конгресу Інтернаціоналу пролетарських вільнодумців, у листопаді 1930 року, кількість секцій ІПВ з 8-ми виросла до 20. У той час як раніш ІПВ під керівництвом соціал-фашистів обмежував свою діяльність Європою, тепер ІПВ має вже секції в Мексиці, Кубі, Перу, Південній Америці, Австралії, Японії, Монголії. Буржуазні й соціал-фашистські організації вільнодумців найбільше занепокоєні з того, як би не викликати незадоволення церковного спільника—соціал-фашистського міністра поліції.

Молоді ж організації ІПВ в той час провадять героїчну боротьбу з класовими ворогами. В Німеччині журнал революційних вільнодумців заборонено на два місяці. У Польщі й Бугарії революційні вільнодумці працюють у підпіллі. Японська секція ІПВ заборонена, не проіснувавши і 6 місяців. У Мексиці заарештовано вождя революційних вільнодумців за промову проти війни. Та боротьба розгортається. Ніякий терор не в силі зупинити переможний марш ІПВ.

А соціалістичні вожді вільнодумців об'єднались у Берліні з брусельським буржуазним інтернаціоналом вільнодумців і цим зробили останній відкритий крок у табор буржуазії. Гартвіг і Сіверс прилюдно зреклися марксизму й визнали буржуазну політику. Головою нового інтернаціоналу, що його названо „інтернаціональна спілка вільнодумців“ є голова брусельського інтернаціоналу Тревань, компаньйон католицького заводу мінеральних вод і керівник масонської ложі. Одночасно він є член 2-го соціал-фашистського Інтернаціоналу.

Інтернаціонал пролетарських вільнодумців розіб'є сподіванки цих панів. Він розкриє очі пролетарям з „Інтернаціональної спілки вільнодумців“, він втягне пролетарів у рух революційних вільнодумців.

У великих наступних класових боях між експлуаторами й експлуатованими Гартвіг і Сіверс опиняться по той бік барикад. задурені ними пролетарі боротимуться разом з нами за остаточне повалення влади експлуаторів і за будівництво соціалізму у всьому світі.

ГАНС ГОККЕЛЬ

ІМПЕРІЯЛІЗМ, ІНТЕРВЕНЦІЯ ТА МІЖНАРОДНЄ ДУХІВНИЦТВО

Тріщить і колеться світовий капіталізм. Кістлява рука нечуваної економічної кризи руйнує самий фундамент капіталістичного ладу. Навіть такий „капіталістичний рай“, як Сполучені Штати Північної Америки здригаються під ударами цієї кризи. Її державні проводирі та політики кидаються на всі боки, шукаючи виходу з кризи.

Капіталісти всіма силами перекладають тягар економічної кризи на плечі трудящих мас. Наслідки кризи — загальне зубожіння трудящих, безробіття, голод, — капіталісти спритно використовують, знижуючи зарплату, заводячи жорстоку хижацьку раціоналізацію своїх підприємств, позбавляючи допомоги мільйони безробітних та щодня викидаючи з підприємств нові тисячі й десятки тисяч робітників. Але ж таке становище підносить день-у-день революційні настрої та революційний рух робітництва.

Штурмові ознаки

Революційний рух мас останніми роками дуже збільшився, особливо по тих капіталістичних країнах, що найбільше зазнали економічної кризи, як от Німеччина, Польща і т. д. Дедалі більші маси трудящих по капіталістичних країнах стають під прапори комуністичних партій. Під проводом цих партій пролетаріят і трудяще селянство капіталістичних країн щодня бореться, захищаючи свої політичні й економічні інтереси в рямцях „своєї“ національної держави. Трудящі маси капіталістичних країн готуються до останнього бою проти визискування та пригноблення. Керівником і маяком у цій неминучій сутичці праці й капіталу, вчителем тактики й стратегії переможної пролетарської революції — є досвід нашої Жовтневої революції та успіхи нашого соціалістичного будівництва. Міжнародний революційний пролетаріят вже багато разів довів, що він твердо вирішив за прикладом трудящих Радсоюзу повалити капіталістичний гніт по своїх країнах.

Озброєння

Небезпека революційних вибухів для капіталізму тепер дуже близько стоїть. Це бачуть і самі капіталісти і вони вживають всіх заходів, щоб неминучу загибель капіталістичної системи затримати, відтягнути. Вони вишукують та роблять всілякі економічні та політичні викрутаси, щоб пом'якшити економічну кризу. Вони скликають одну по одній конференції, щоб розв'язати загострені господарсько-політичні питання, але все це марно.

І вони озброюються. Військова промисловість у всіх капіталістичних країнах це єдина галузь промисловости, що, не зважаючи на економічну кризу, не тільки не зазнає депресії, але щодалі більше зростає.

Проти кого озброюються капіталісти, проти кого вони обертають мільярди доларів, франків і т. д., награваних у трудящих мас, будуючи на ці гроші машини смерті — гармати, танки, літаки? Вони озброюються один проти одного, бо „остання“ світова війна не розв'язала міжнародніх проблем, а ще більше

поглибила їх, не задовoliла апетитів „переможців“, а „переможені“ чекають слушного моменту, щоб дати реванш, як, наприклад, „національна“ Німеччина.

Але ця частина озброєння, що має вирішальне значення на випадок збройної сутички між окремими капіталістичними державами, все ж посiдає другорядне становище порівняно з озброєнням та підготовкою до інтервенції проти Радянського Союзу, що в ній всі капіталістичні держави в інтимній єдності братимуть участь.

Уже самим своїм існуванням, своїми величезними успіхами в соціалістичному будівництві Радсоюз являє собою для світового капіталізму символ його скорої загибелі. Для трудящих капіталістичних країн Радсоюз є фортеця і провідний центр світової революції. Радсоюз революціонізує всі капіталістичні країни. Отже капіталісти прагнуть задушити Радянський Союз, ліквідувати „червону чуму“, стерти з лиця землі першу в світі соціалістичну країну, обернути її на колонію світового капіталізму, а людність зробити рабами світового капіталу і цим самим водночас позбавити революційний рух міжнародного пролетаріату, його стратегічно-тактичного підпорного пункту.

Їх мета зрозуміла: імперіялістичні генеральні штаби вже давно обробили і підготували свої пляни; озброєння зростає максимальними темпами, різні таємні угоди вже зарані складені і вся імперіялістична зграя чекає на зручний (на її думку) момент, щоб усі свої готування „відповідно“ використати.

Хрестовий похід

Готування до хрестового походу проти країни Рад капіталізм провадить у найширшому масштабі, вживаючи найрізноманітніших заходів. Він наймає провокаторів та шпигунів, робить фалшиві документи і векселі за радянською маркою, інсценує ворожі кампанії проти СРСР („демпінг“, „примусова праця“, „переслідування релігії“) і, крім того, провадить жорстоку економічну боротьбу проти монополії зовнішнього торгу в СРСР та проти завою радянських товарів до капіталістичних країн.

У всій цій діяльності капіталізм використовує своїх відданих слуг, які не тільки виконують усі накази капіталу, але часто намагаються перевищити своїх замовників своєю вигадливістю та мерзотністю.

Під цими слугами ми розуміємо блюдолизів капіталу — соціаль-фашистів усіх мастей, зокрема чорно-контрреволюційний національ-фашизм. Але найліпший, найзручніший слуга капіталізму, вірніш — останньої форми капіталізму — імперіялізму, є безумовно міжнародне духівництво всіх вір. Вже з давніх давен попи та проповідники підтримують гнобительські панівні класи, з давніх давен проповідувані ними релігії є засіб задурювати та духовно пригнічувати трудящих, виправдуючи експлуатацію і пригноблення. Церковно-релігійний апарат це є невід'ємна частина всього гнобительського апарату капіталізму.

Вже з давніх давен „слуги божі“ виконували важливі завдання капіталу. Богобоязливі отці місіонери були і нині є шпигунами по чужих країнах, пропагандистами релігії капіталізму, обробляючи населення та підготовляючи ґрунт, щоб капіталісти захопили цю територію, обернувши її на свою колонію.

Брехня та клеми проповідників слова божого дають змогу імперіялістам різних країн вишукувати причини для запровадження дикого насильства по колоніальних та напівколоніальних країнах. І не дарма пригноблені народи колоніальних та напівколоніальних країн так гостро ненавидять цих елейних досвідчених агентів імперіялізму. Ця ненависть особливо яскраво виявляється в теперішній революційній боротьбі за своє визволення китайських робітників та селян.

Підчас минулої світової війни духівництво на службі кровожерливого імперіялізму виявило до віртуозності свою льокайську запопадливість. З великою артистичністю провадили попи підготовчу роботу до світової війни, у міжнародному масштабі, релігійною пропагандою готуючи міжнародню різанину. У цій своїй

діяльності світове попівство використовувало всі свої організації, увесь свій апарат поставило на службу своїй буржуазії, готуючи гарматне м'ясо во ім'я „бога та батьківщини“, цебто во ім'я гаманців та сейфів імперіялістичних хижаків.

Світова війна

Після оголошення війни і протягом 4-х років її духовництво вірно служило капіталізму, розпалюючи во ім'я бога зоологічний шовінізм та отруюючи „християнською любов'ю“ клясову свідомість трудящих. Духівництво не обмежувалося одною пропагандою, воно було й шпигуном серед мас, викриваючи революціонерів, шпигуючи серед незадоволених салдатських мас. Головне ж завдання духовництва було підчас війни—всіма силами прищеплювати релігійну отруту озброєним масам, щоб тримати їх у покорі, запобігати всяким заколотам, що могли б руйнувати великі пляни імперіялістів.

Мусимо визнати, що попівство ці завдання капіталізму (принаймні за перших років війни) цілком виконало. Цькування всякого революційного вияву духовництво провадило далеко спритніш і хитріш, ніж офіційні поліційно-жандармські органи.

Попи, що сиділи в парламентах та народніх представництвах, б'ючи себе в груди, закликаючи бога, невтомно твердили про війну до остаточної перемоги. У кожній країні духовництво тієї ж християнської віри закликала того ж самого бога дати перемогу своїй буржуазії.

Біблійними та євангельськими сектами попи крутили, як жонглери. От приклад такого крутійства. Піп—член німецького рейхстагу Толчин на постанову рейхстагу про необмежену підводну війну дав таке біблійне „угрунтування“: „підводна війна це повторення героїчної боротьби Давида проти Голіяфа в наш час. Так само, як Давид невеликим камінцем забив філістимлянського велетня Голіяфа, так і тепер наш підводний човен розбиває голіяфа—англійську флоту. Хай бог покарає Англію!“

Звісно, що німецькі попи це не виняток. Попи інших країн так само навипередки пнулися догоджати імперіялістам. У Франції католицький єпископ після бою на Марні у всіх паризьких церквах улаштував спеціальні молебні на пошану героїв дня—75-міліметрових гармат. У відомому паризькому соборі „Нотр-Дам“ цей єпископ сам персонально служив такий молебен.

М и р

Світова війна скінчилася, але мілітаристична місія духовництва ще не скінчилася, а, навпаки, триває і посилюється. 1917 року революційна пожежа охопила Росію. Буря російської революції стала перекидатися в інші країни—Німеччину, Австрію тощо. Для попівства настали часи гарячої діяльності. У неспокійній центральній Європі вони проповідували клясовий мир, потребу загальних жертв на захист „рідної країни“ від нового антихриста—більшовизму, що руйнує родину, релігію, мораль та власність. У справі боротьби проти революційного руху німецького пролетаріату 1918-21 р.р. попи брали найактивнішу участь.

Громадянська війна

Найактивніш діяло попівство в східньо-європейських країнах (Польща, Прибалтицькі держави), зокрема підчас громадської війни та інтервенції проти молоді радянської республіки. У Польщі попи зі зброєю в руках виступали проти „порушників закону“, більшовиків. В Естляндії, Латвії та Фінляндії божі слуги були закликані керувати біло-бандитськими бандами. В армії Хорті—ката угорських робітників та селян—попи відігравали велику роль. У штабі і насамперед в охоранці-дефензиві служило багато попів та ченців різних релігій та релігійних угруповань. На чолі цього „духовного відділу“ стояв католицький

ксьондз Садравець, який за свої досягнення в катуванні та знищенні угорської радянської республіки одержав від папи римського сан єпископа. Але найвищого ступеню активності попівство дійшло підчас Жовтневої революції та громадянської війни у нас в Радсоюзі. У лютому 1917 року все духовництво об'єдналося на захист царському трону, а потім—на захист тимчасового уряду, скликаючи численні конференції для боротьби проти більшовиків. Після перемоги Жовтневої революції попівство почало ретельно служити в білогвардійських арміях, організовувало контрреволюційні глитайські повстання. Зокрема в армії Колчака попи були ретельні шпигуни, запопадливі слуги охоранки. Так само і по арміях Врангеля та Денікіна попівство зі зброєю в руках виступало проти трудящих. Не останнє місце в контрреволюційній боротьбі посідали і сектантські проводирі.

По інтервенційних військових частинах так само була велика кількість різних попів, що оброблювали салдатів, нацьковуючи їх найогиднішими нахлепами проти революційної боротьби робітників та селян радянської країни.

Взагалі підчас світової війни, революції та громадської війни, та й тепер, попівство запопадливо виконує соціальне замовлення буржуазії, але не завжди з бажаними для них результатами.

І н т е р в е н ц і я

Капіталісти всіх країн готують збройну інтервенцію проти СРСР. І духовництво—ці вірні пси капіталу—не стоїть осторонь.

Імперіялісти намічали час інтервенції—1930 рік. Духівництво ще з 1929 року почало спішно релігійну підготовку інтервенції. По церковних амбонах, в релігійній пресі наклепи та цькування СРСР подвоїлись. Попи, пастори, рабини, ксьондзи, сектантські проповідники і т. д. заспівали одним хором.

1930 року англійський нафтовий магнат, запеклий ворог Радсоюзу, Детердінг взяв цю справу в свої руки. Під його керівництвом папа римський Пій XI і звернувся до всіх урядів та церков з закликом мобілізувати всі сили проти більшовизму та проти безвірницького Радсоюзу. Розпочалося організоване цькування Радянського Союзу, агітація за хрестовий похід проти нього. Ця кампанія папи римського, як стало відомо з процесу „Промпартії“, була моральним підготуванням інтервенції.

За наказом папи міжнародне духовництво у своїй антирадянській агітації та наклепах переходило всі межі. По всіх церквах влаштовували спеціальні антирадянські молебні, проповідники виголошували контрреволюційні проповіді з закликом до інтервенції проти СРСР. І вже, звісно, на найогидніші наклепи попівство не скупилося.

Всередині Радсоюзу в той час попівство так само заворушилося, сподіваючись хрестового походу. Біля польського кордону баптистські проповідники та ксьондзи розвинули шпигунську діяльність на користь Польщі; автокефальна українська церква мала спеціальний відділ при контрреволюційній організації „СВУ“.

Нова робота

Але омріяні сподіванки інтервенції розвіялися. Хрестовий похід ганебно провалився, залишилося лише попівське завивання та наклепи. У Радсоюзі було викрито помічників інтервенції—шкідників. Та імперіялісти не відмовились від інтервенції. Французький генеральний штаб, а з ним і польський, румунський та прибалтійський імперіялістичні посіпаки відклали безпосередню інтервенцію надалі. Готування ж до інтервенції не припиняється ні на хвилину, і духовництво в цій галузі ретельно працює. Йому в цьому активно допомагають інші льокаї капіталізму—соціаль-та національ-фашисти.

Хоча між цими двома посіпаками імперіялізму і бувають деякі сварки, але факт залишається фактом: соціаль-фашистські партії мають свої релігійні

крила, так званих релігійних соціалістів, а в національ-фашистських партіях попи й релігійники є просто керівники.

У лавах національ-фашистської партії в Німеччині є навіть спілка „національ-фашистських попів“, що дає велику перемогу і підтримку своїм партійним керівникам у їхній антисемитській роботі тощо.

Вплив духівництва в цих двох партіях (що їх маємо не тільки в одній Німеччині), найкраще стверджується багатьма конкордатами, що їх уложило духівництво з соціаль-фашистськими міністрами. Співробітник Гітлера, партійний філософ Розенберг видав книгу: „Міт ХХ сторіччя“, в якій замість „юдейсько-християнської“ релігії пропонує нову „німецько-північно-арійську релігію“.

Ще яскравіше про це висловився націоналістичний депутат баварського ландтагу (парляменту) Бутман, що сказав: „наш світогляд не скерований ні проти католицизму, ні проти протестантизму, ні проти християнства,—навпаки, базуючись на них, треба боротися з культурним більшовизмом та матеріалізмом... добровільне ставлення громадян до церкви мусить бути обов'язковим“.

У фашистській Австрії—у відомому „хаймвері“, у Баварії в „Хаймтшутце“, у Фінляндії у Лапуасі, а фашистських організаціях Польщі, Латвії, Естонії, Угорщини, Юго-Славії, Болгарії попи офіційно стоять на чолі керівних органів місцевих організацій. І тут ми помічаємо ще одну ознаку підготовчої роботи духівництва до майбутньої війни, це—забезпечення тилу. Через свої численні релігійні профспілки, спілки молоді, підмайстрів духівництво всіма силами намагається виховати з них страйколомів та зрадників на випадок боротьби в майбутніх боях і своєю отрутною пропагандою розколоти всіх трудящих в їхній боротьбі проти гнобителів. І це не лише справа майбутнього, а вже й тепер провадиться.

А ми?

Не зважаючи на все це, а також на те, що духівництво всіх релігій служить капіталові для інтервенції проти Радянського Союзу, ми все ж певні, що вся ця робота та намагання духівництва, а також інших контрреволюціонерів безуспішні. Нашого соціалістичного будівництва ніхто затримати не зможе. І остаточно перемога комунізму на земній кулі обов'язкова.

Наш невпинний рух вперед не має перепон, все менше залишається як у нас, так і серед трудящих капіталістичних країн тих, що ще слухають наклепи духівництва. Бойовий фронт всесвітнього пролетаріату дедалі ширшає і глибокає, і він завжди наготові обороняти до останніх сил фортецю світової революції—Радянський Союз, а також у себе в своїй країні побудувати таку ж революційну фортецю.

А ми, в нашому Союзі мусимо бути наготові до всього й бути озброєними на всякий випадок. Переможна армія потребує абсолютно безпечного тилу. А за абсолютно безпечний тил може бути тільки такий тил, де нема релігійних шахраїв та обдуреної релігією людности. Наша спілка войовничих безвірників мусить докласти всіх своїх зусиль та енергії, щоб утворити такий тил.

Правильна координована робота ТСО-Авіахему та Спілки Войовничих Безвірників і інших громадських організацій—найкраща відповідь на ворожі замахы міжнародних і внутрішніх банд духівництва. Коли ми поставимо роботу на належну височінь, нас ніхто не зможе перемогти, і „тоді ми їх так стукнемо, як ніколи“ (з промови Буденного на VI з'їзді Рад).

АНТИРЕЛІГІЙНА ПОПІВЩИНА

(Порядком самокритики *)

I

„Ти, Мишко, нахватався церковних думок, як огірків із чужого городу накрив, і баламутиш людей“.

(Зі „Сповіді“ М. Горького).

У своїй статті „Еще о религии“ Г. В. Плеханов, виступаючи проти колишніх богобудівничих поривів Богданова, Луначарського та Горького, цитує, між іншим, зі „Сповіді“ Горького наведені мною в епіграфі слова заводського слюсаря Петра Ягіх, що з ними він звернувся до свого небожа Михайла. З тими ж самими словами звертається, зі свого боку, і Плеханов до самого автора цієї повісті, супроводжуючи свій докір лише такою обмовкою.

„Само собою розуміється, що я навіть і як жарт не повторюю тут слова: „Накрив“. Воно було б безумовно недоречне. Але я повинен признатися, що релігійні думки М. Горького справляють враження саме огірків із чужого городу, що вирости зовсім не на ґрунті, на якому ростуть і спіють ідеї сучасного соціалізму“...

Так от ці самі „огірки з чужого городу“ пригадуються мені щоразу, коли проглядаючи врядигоди нашу антирелігійну літературу, натикаєшся іноді на „церковні думки“, сказані нерідко між іншим і без усякого органічного зв'язку з загальним змістом тої чи тої книжки або брошури, але, тим не менше, вони вносять надто неприємний дисонанс у нашу антирелігійну пропаганду. На жаль, таким опортуністичним і капітулянтським ухилом у цій галузі наші критики і рецензенти, за рідкими винятками, не завжди приділяють належну увагу і не дають їм через це належної відсічі, а в результаті цього недостатньо теоретично підковані робітники на антирелігійному фронті в сперечаннях та диспутах з вірянами та церковниками попадають часто-густо в дуже утруднене і неприємне становище.

За останні роки нам особливо відомі лише 2-3 статті, присвячені даному питанню, в тому числі стаття А. Мовича: „Пропаганда поповщини в советской печати“, видрукувана в № 12 журналу „Антирелигиозник“ за 1928 р. Але тут автор обмежився критичним оглядом лише кількох природничо-наукових праць, не розрахованих на масового читача, і тільки мимохідь відзначив той більше ніж сумний факт, що „попівщини в наших радянських виданнях можна надібати скільки завгодно, причому особливо скандальне те, що найбільші дози всілякого містицизму, ідеалізму і просто попівщини є в книгах з природознавства, виданих Державним Видавництвом“.

*) Див. відозву ЦР СББ про самокритику: „Самокритика повинна охопити всі боки, всі ділянки, всі кутки роботи СББ... У періодичних органах преси СББ треба відкрити спеціальні відділи, присвячені самокритиці“... („Безбожник“, № 48, 1929 р). Див. також статтю Єм. Ярославського: „О самокритике в СББ“ („Антирелигиозник“, № 12, 1929 р).

Коли навіть припустити, що автор даної статті не втримався тут від деякого перебільшення відносно „дози“, то все ж сам факт протягання „огірків із чужого городу“ в радянську наукову літературу, хоча б і мінімальними дозами, повинен звернути на себе особливо серйозну увагу. Але з неменшим осудом і пильністю ми повинні поставитись до подібного ж просочування „церковних думок“ і в нашу масову, популярну антирелігійну літературу, де потрібна особливо сувора ідейна витриманість і принципіальна послідовність і де всілякі ухили та дисонанси тягнуть за собою досадні наслідки. За такі „ухили“ здебільшого зубами чепляються наші опоненти,—сектанські керівники та церковники, ставлючи нерідко наших лекторів і доповідачів у досить таки неприємний стан перед настороженою широкою і різноманітною аудиторією.

— От ви говорите нам сьогодні,—читає лектор у поданій йому записці,—що релігія є опіум народу. Просимо відповісти: чи завжди релігія була таким опіумом?..

Зрозуміло, що в лектора, що не передбачає поставленого йому капкана, зараз же зривається з уст, здавалося б, єдино можлива і категорична відповідь: як і всяка отрута, релігія є опіум для всіх часів і народів і самою своєю природою нічим іншим і не може бути...

І от саме тут якийнебудь начитаний опонент підносить лектору несподіваний сюрприз. З переможним виглядом і урочистим тоном цитується окремі місця зі статтів або брошур наших антирелігійних видань, де автори примудрилися всунути у свій виклад різні душеспасательні завваження „не всяка, мовляв, релігія і не в усі часи відогравала негативну роль,—були часи, коли вона була дуже корисна і потрібна для прогресу людства“... Завдяки таким казусам аудиторія розходиться після лекції незадоволена, з певним осадом недовірливості до слів автора. А приводів до подібних інцидентів у наших антирелігійній літературі можна, повторюю, знайти далеко не мало.

— Скажіть, тов. лекторе, чи завжди вплив духовництва був шкідливий в історії людства?

Або:

— Лектор випустив з уваги корінну відміну первісного християнства від пізнішого, церковного: От такі-то і такі-то письменники атеїсти, що присвятили стародавньому християнству цілі праці (опонент оголошує при цьому, звичайно, досить відомі імена), вважають його за рух революційний і навіть комуністичний. А коли це так, то чи не очевидно, що між релігією—з одного боку—і революційними рухами народніх мас—з другого—не існує тієї непримиреної суперечності, що про неї нам говорив тут тов. лектор.

Або:

— Якщо христос був революціонером і комуністом і такими ж були перші християни, то ми повинні визнати, що істинне, не фалшоване церквою християнство ніскільки не суперечить сучасному комуністичному рухові, а, значить, йому не суперечать і ті сучасні сектантські течії, що залишились вірні основному духові стародавнього християнства...

І т. д. і т. ін. Ідуть цитати за цитатами і все з нашої ж популярної антирелігійної та науково-історичної літератури, що в багатьох своїх частинах так і майорить кричущими внутрішніми суперечностями і вносить, отже, в нашу антирелігійну пропаганду немалу дозу ідейної та словесної неохайности, а іноді й полемічної імпотенції.

Ми скрізь тепер говоримо й пишемо, що ідеологічний фронт є в даний час одна з найважливіших ділянок сучасної революційної боротьби. А коли це так,—а це безумовно так,—то чи не очевидна цілковита неприпустимість таких справді шкідливих елементів і в нашій антирелігійній літературі, так само як і істотна потреба найрадикальнішої її чистки?

Кому з робітників на антирелігійному фронті не доводилося вдаватися по допомогу до „Антирелигиозной хрестоматии“ Г. А. Гурева, що являє собою своєрідну енциклопедію найцінніших думок, взятих із творів першорядних учених, філософів та письменників, що стоять на ґрунті войовничого матеріалізму та атеїзму. Здебільшого користаються з цієї хрестоматії, як і з усякої іншої енциклопедії, від випадку до випадку, підшукуючи для тої чи тої лекції відповідний матеріал із творів найавторитетніших імен — Леніна, Плеханова, Гольбаха, Енгельса... Що ж до статтів менш відомих авторів, то на них увага читача-лектора не зупиняється, а проте там-то і знайшли собі притулок різні пахущі плоди з попівського городу, що їх підносить прислужлива рука того чи іншого опонента лектору на закуску. І в результаті в самий розгар дискусій, запитань та відповідей, можна зазнати несподіваного вдару в спину від тієї ж „Антирелигиозной хрестоматии“ Гурева, що з неї наш лектор черпав свою бойову амуніцію.

— Ви твердите зі слів Маркса та Леніна, — підіймається на трибуну „серйозний“ опонент з книжкою в руках, — ви твердите, що релігія це опіум для народу. Але, насамперед, і опіум же не завжди буває шкідливий для здоров'я. У медицині, наприклад, його давно вже застосовують, як цілющий засіб. Все залежить, отже, від обставин, часу і місця, та й від якості самої релігії. Далі, вам, звісно, як лектору-атеїсту, повинна бути добре відома „Антирелигиозная хрестоматия“. Так от потрудіться розкрити там... ну, хоча б сторінку 386, де цитується думки М. Термана з його твору: „Релігія і класові суперечності“. Там вам доведуть вашою ж атеїстичною говіркою, що релігія була корисна і відіграла велику позитивну роль в історії людства.

Чи не правда — „ах, який пасаж!“ — можна тут сказати словами однієї гоголівської дами. Прийшовши до дому, ви розкриваєте злочасну сторінку і, дійсно, очам не вірите. Виявляється, за Терманом, що ідеї, шкідливі за певного історичного періоду, можуть бути корисні в другий період. Якщо тих чи тих ідей „потребує даний суспільний лад“, то вони корисні, й навпаки... проте, читайте вже ліпше самі:

„На певному ступеню розвитку ідеї та порядки, породжені суспільним укладом, починають відставати від нових життєвих умов, ставати в суперечність з ними. Колись прогресивні й корисні, вони стають реакційними й шкідливими. Те ж трапалося й з релігією. Колись, у старовину, вона давала людству незчисленну користь: вона багато сприяла людському прогресу взагалі. Досить уявити собі становище дикуна, його безпорадність і беззахисність у боротьбі за життя, щоб зрозуміти, яке велике для нього було значення релігії.

У той, далекий сумний час первісний дикуна міг успішно боротися з умовами, що оточували його, тільки завдяки його глибокому переконанню того, що десь існує бог, надзвичайно могутня сила, яка любить і захищає його і яку він у всякому разі може привернути на свою користь за допомогою молитов та жертвоприносин“.

Так було за Терманом „колись“, „за старовини“. Ну, а як було пізніше? Виявляється, що й пізніша релігія була могутньою підмогою прогресу, але вже з інших причин.

„Пізніш, коли людство вступило в епоху цивілізації, коли варварські племена і роди стали об'єднуватися у великі держави і культурні нації, на долю релігії випала роль дисципліновного початку, і цю роль вона могла відіграти лише завдяки залізній силі теократії“... *.

* Цитуємо за I-им виданням „Антир. хрестоматии“. Не маючи під рукою другого й третього видання, ми не знаємо чи зроблено в них відповідну чистку. У всякому разі перше видання можна ще надібати по багатьох громадських бібліотеках, його читає і з нього вчиться наша зміна, що підрастає. Що ж до останнього, четвертого видання (1930 р.), то ні статті Термана, ні статті самого Гурева (що про неї говоритиметься нижче) ми там уже не надібуємо. Але замість них з'явилися нові дефекти, так, наприклад, без усяких редакційних заперечень пройшли дитирамби Кавтського на честь релігійної нетерпимости та релігійного фанатизму (стор. 548), твердження того ж Кавтського, ніби раннє християнство прагнуло до проведення цілковитого комунізму (стор. 588), стаття його ж і Ф. Мерінга, де, між іншим, проводиться ідея про велику користь, що її дало середньовічне духівництво простому народу, цивілізації та культурі (стор. 600 і далі). Чиї позиції зміцнюють подібні місця, повинно бути ясно кожному, а тим більше редактору-складачеві антирелігійної хрестоматії. Щодо суті цих більш ніж сумнівних засад говоритиметься нижче.

Як бачите, опіум, якщо погодиться з Терманом, виявляється і справді дуже корисний „для народу“ і притому не в одній тільки медицині. Коли в інших місцях цієї ж хрестоматії ви можете прочитати, що релігія є „рід духовної сивухи“, що „в ній віряни, шукаючи забуття від злиднів і горя, споюють себе мріями та маренням про господа бога, заступника й охоронця; коли ви засвоїли собі ту думку, що не можна виправдати релігію на тій тільки підставі, що вона дає вірянам утіху, з огляду на реакційне значення такої втіхи“ (Фойєрбах); коли, нарешті, для нас є аксіома, що в релігії взагалі й особливо в релігійних уявленнях про рай і пекло панівні класи добули наймогутніше знаряддя для подвійного тероризування експлуатованих мас, то тепер, повірте лише Терману—до всіх таких ідей ми повинні поставитись як до помилкових закрутів, до свого роду „дитячої хвороби лівізни“. З висоти терманівського „об'єктивної“ мислення, що знайшло собі прихильний притулок в антирелігійній хрестоматії Гурева, ми не повинні відтепер говорити про таке тероризування, а повинні висловлюватись галантніш: „на долю релігії припала роль дисципліновного початку“. Ми повинні рішуче відмежуватись й від тієї засади, що релігія є ідеологія безпорадності, що самою своєю природою вона здібна лише вбивати творчу енергію вірян, паралізувати їх активність та ініціативу, навіюючи їм, що, мовляв, „все від бога“, ніхто як бог“. Тепер, очевидно, ми повинні в один голос з усіма церковниками говорити, що, навпаки релігія сприяє боротьбі людей за існування; що, коли первісні дикуни і могли успішно боротися з навколишніми ворожими їм силами і піднятися на вищий ступінь, то це було „тільки“ завдяки релігії, тобто завдяки їх „глибокому переконанню, певності, і т. д. (див. вище).

На щастя для войовничого атеїзму всі ці капітулянтські ідеї не мають нічого спільного з історичною дійсністю і являють собою, в дійсності, все ті ж гнилі огірки з чужого городу. Зокрема щодо дикунів, то, як відомо, за самого первісного періоду своєї історії первісна людина не мала взагалі ніякої релігії, як не має її ще й тепер дикунське плем'я Кубу на острові Суматра. І тим не менше, не зважаючи на всю свою крайню безпорадність і беззахисність, первісна людина, не володіючи навіть членороздільною мовою, зуміла піднятися на вищий ступінь, коли з'явилися вже перші грубі початки штучних знарядь і зародився первісний анімізм,—віра в душу. До віри в „бога“, що про неї говорить Терман, було ще дуже далеко,—до неї наші предки повинні були пройти послідовно цілу низку ступенів релігійної еволюції: культ предків, тотемізм, культ могутніх сил природи, культ племенних богів.

Так минали тисячі й десятки тисяч років. У стародавньому Єгипті довго існував культ тварин; там вважали за священних кішок і крокодилів. І тепер ще в центральній Австралії живуть дикуни, що вважають ворону і ящірку за своїх тотемів. Так от, чим же, можна тут запитати Термана і всіх, іще з ними,—чим же всі ці кішки, крокодили, ворони та ящірки, як об'єкти релігійного культу, „сприяли людському прогресу?“ Чим і як вони „помагали людству успішно боротися“ з навколишніми умовами? І чи не дійдемо ми, йдучи за Терманом, до визнання користи від віри в бога навіть для наших селян, за того, ще зовсім недавнього, теж дуже сумного часу, коли вони, безпорадні та беззахисні животіли в надії тільки на милосердного бога та на його помічників—Іллю пророка, завідателя водопостачанням громом та блискавкою, святого Єгорія, покровителя коней і корів, на святу „п'ятінку“ і т. д?

Визнавши за релігією певне позитивне значення в минулому, антирелігійна хрестоматія Гурева цілком природньо і послідовно приписувала таку ж позитивну роль і духівництву. Коли ви станете перед робітничою аудиторією доводити, що панування духівництва, теократії це найсумніша епоха людської історії, то ви не застраховані проти заперечень, що апелюють все до тієї ж антирелігійної хрестоматії Гурева. І справді, хіба в статті відомого вже нам Термана не сказано, що:

цей релігійний деспотизм на світанку людської історії був важливим стимулом людського прогресу взагалі... Для корінної зміни психології варварських кочовних племен для загнущання їх войовничих і грабіжницьких інстинктів і розвитку в них нахилів до мирного співжиття потрібна була дуже сувора дисципліна, а цю дисципліну міг підтримувати тільки високий авторитет релігії...

Чи не нагадує вам, читачу, вся ця аргументація звичайні попівські баляси на ту ж тему, тільки більш пристосовані до сучасності? Хіба не від церковників усіх мастей і відтінків ми чуємо, що релігія стримує зоологічні інстинкти людини, що відберіть від мужика релігію і він зараз же обернеться на звіря, вийде на шлях убивати та грабувати?

Про те, що релігія приборкує нібито зоологічні інстинкти людини, писали свого часу і наші колишні богобудівники: „Бог є комплекс тих вироблених племенем, нацією, людством ідей, які будять і організують соціальні почуття, маючи на меті зв'язати особу з суспільством, загнущати зоологічний індивідуалізм“... От яку „наукову“ теологію розвивали свого часу богобудівники. Але кому ж тепер не відомо, яку відповідь дав їм на це В. І. Ленін?

„Неправильно,—писав Ленін,—що бог є комплекс ідей, які будять і організують соціальні почуття. Це—богданівський ідеалізм, що затушовує матеріальне походження ідей“... Реакційна ж ця теорія тому, що „підфарбовує попівсько-кріпацьку ідею «загнущання» зоології. В дійсності зоологічний індивідуалізм загнущала не ідея бога, загнущала його і первісна стара і первісна комуна. Ідея бога завжди присипляла й притупляла соціальні почуття, підмінюючи живе мерлятиною, будучи завжди ідеєю рабства (гіршого, безвихідного рабства). Ніколи ідея бога не зв'язувала особу з суспільством, а завжди зв'язувала пригноблені класи вірою в божественність гнобителів“. (Письма В. И. Ленина к А. М. Горькому. Ленинский сборник, т. I, стор. 157).

Давно, порівняльно дуже давно були написані ці рядки. Жовтневі грози значно розрідили й очистили всю нашу ідейну атмосферу, а в нашій антирелігійній літературі ми й досі ще зустрічаємо грубі капітулянтські міркування, що ллють воду на млин попівщини. І хіба не дивовижним скандалом є той факт, що на сторінках антирелігійної хрестоматії викладається брехливі історичні виправдання клерикальної тиранії і при тому не тільки „на світанку людської історії“, але й відомішої нам тиранії в середні віки. А це ми знаходимо знову ж таки в того ж Термана, в тій же хрестоматії Гурева. Ми вже цитували те місце з його статті, де він говорить про новіший період людської історії, коли варварські племена стали об'єднуватись у великі держави і культурні нації. Це й є середні віки, найсумніша епоха папсько-католицької диктатури. Навіщо—„найсумніша“?—заперечує тут нам Терман: тоді

„на долю релігії випала роль дисципліновного початку, і цю роль вона могла відіграти лише завдяки залізній силі теократії“...

Протягом довгих, нескінченних віків Європа освітлювалась загравами вогнищ, що палили тіла сотен тисяч інакомислящих та інаковірних; великих провісників вільної критичної думки люто катували й ув'язнювали на все життя; євреям заборонялося віддавати в найми житлові приміщення і т. д. Всього не перелічиш, та й кому все це не відоме! Звісно, відоме це й Терману і складачеві антирелігійної хрестоматії Г. А. Гуреву, але все це не завадило їм навіювати читачеві тримтячу побожність перед „залізною силою теократії“, бо, що не кажіть, а без неї й релігія не могла б мати на варварські племена, що об'єднувались у великі держави, дисципліновного впливу...

Подібні церковні ідейки нам доводилося зустрічати досі лише в буржуазній і соціаль-демократичній літературі. Розгорніть, наприклад, ну, хоча б книгу Летурно про еволюцію моральності. Після списання всіх страхіть середньовічної теократичної тиранії, цей вільнодумний буржуазний учений не посоромився зараз же слідом за цим пом'якшити увесь цей терор такою тирадою:

„Проте, духівництво мало в деякій відношенні (!) цивілізований вплив. Яке не було вульгарне духівництво, як би сильно йому самому не доводилось пристосовуватись до загальних звичаїв того часу, тим не менше воно привчило наших предків цінувати хоч трохи духовну, розумову силу людини“... („Нравственность“, вид. 1906 р., стор. 335).

Професійні спеці—душителі „розумової сили“ за всіх часів і по всіх країнах—в ролі духовних цивілізаторських вихователів людства,—чого тут, у цих словах більше—ідейного підлабузництва чи чисто міщанської тупости?—вирішати не беремося. Але й те й те на сторінках буржуазної книги є цілком природне і справляє, звичайно, одне лише комічне вражіння. Але далеко вже не комічно звучать подібні ж фрази, коли їх читаєш на сторінках нашої анти-релігійної войовничої літератури, та ще перед великою аудиторією і „в піку“ войовничому ж лекторові-атеїстові...

(Далі буде)

Опановують сільсько-господарську техніку та науку. Агроном роз'яснює колгоспникам побудову сил'озної башти. (АМСРР)

ЕЛЬВІН

ФАБРИКАЦІЯ ПОКІРНИХ

ЖОК у Трокадеро

„В залі Трокадеро—все що є в Парижі священого—від скромних кюре до пишного кольору єпископату включно. Поруч з ними,—овва! і молоді робітники, що з'їхалися з провінції великою масою—1200 чоловіка, а зверху того найменше три тисячі гостей, що заповнили яруси.

Чорні сутани і блискучі тонзури, білі прапори, обличковані червоними берегами, а подекуди і понурий одяг домініканського ченця,—таке середовище, що в ньому опинилися юні наwerbовані пролетарі.

Це засідає конгрес ЖОК (Joc-Ieunesse Ouvrière Catholique)—католицька робітничка молодь.

Генеральний секретар ЖОК у демагогічній промові розповів про силкування організації втягти до своїх лав робітників-юнаків; він повідомив також, що найближчий міжнародний конгрес жокістів відбудеться в Римі в присутності і під благословенням самого папи.

Тільки-но закінчив секретар свою доповідь, як зверху пролунав голосний вигук одного з наших хлопців:

— Я маю питання: чому промовці забули в своїх промовах згадати про раціоналізацію та про імперіялістичну війну?

У відповідь у залі зчинилася буря, що супроводжувалась „зливою“: з верхніх ярусів полетіла вниз хмара комсомольських листівок і залунав дружній спів „Інтернаціоналу“. Жокістські дойди побігли по гарячих слідах комсомольців; жокісти вказували шпигунам на наших хлопців. Їх витягали у фойє, де поліцаї несамовито їх били, викликаючи протести навіть з боку деяких робітників-жокістів. П'ятьох комсомольців арештували й одвели в поліцейний участок. Буря затихла. Голова, закликавши збори до спокою і, оголошуючи інцидент за вичерпаний, вимовив на адресу комсомольців улесливо і елеєно:

— Браття комуністи, хоча ви нас і ненавидите, ми всетаки вас любимо... І знову плавко потекла його промова“...

Але хто ж він, цей ЖОК, що його конгрес оце так живо описано в газеті французького комсомолу „Авангард“?

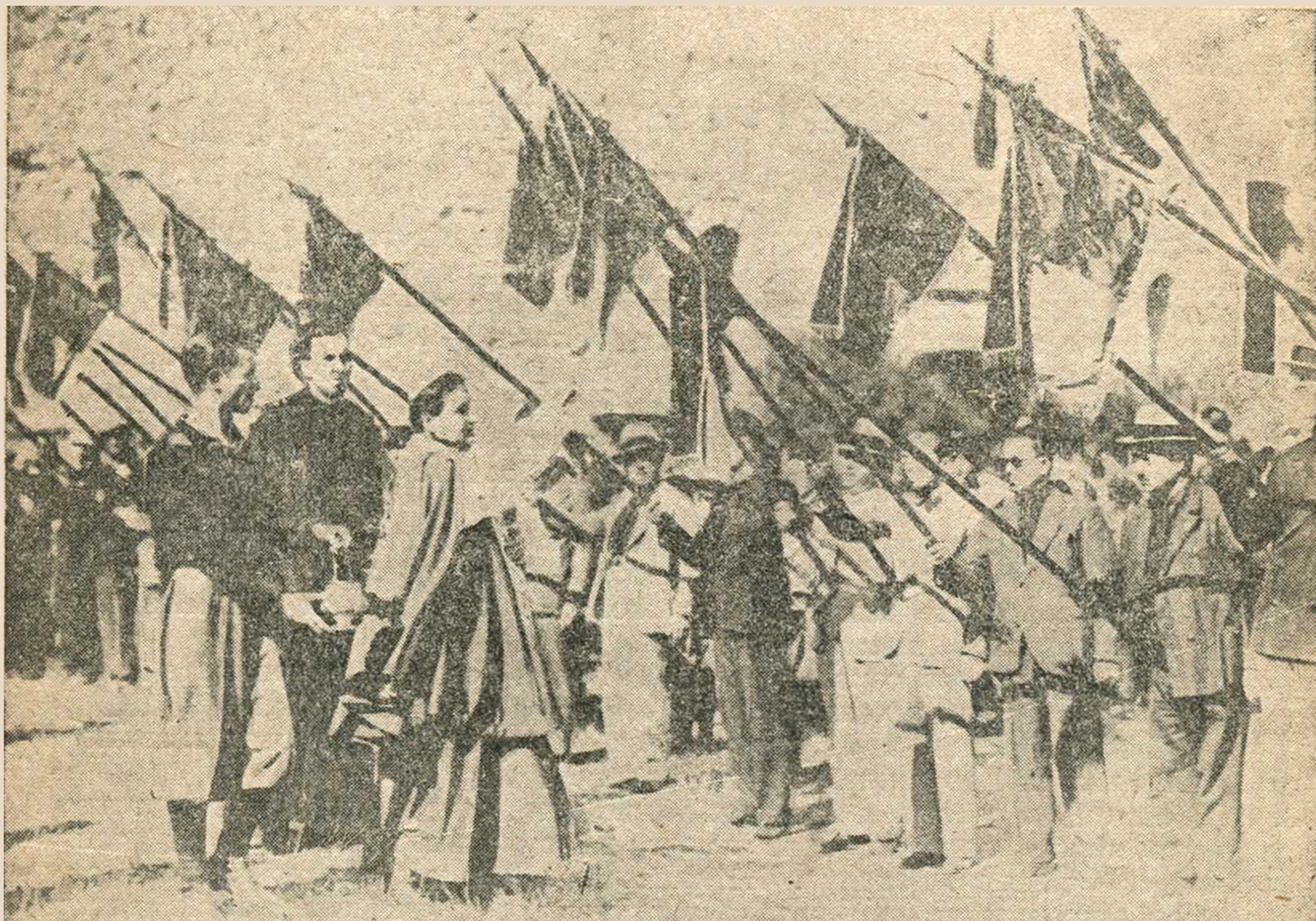
Левіяфани і дрібна рибка

Але наперед два зауваження: крім ЖОК існує ще „УМСА“, уай-ем-сі-ей або просто „уай“. Розгорніть першу-ліпшу американську газету і ви знайдете там цю таємничу „У“, що її в російській пресі називають не менш абракадабричним ХСМЛ (деякі кажуть ХАМЛ); а в українській—ХСМ (християнська спілка молоді). Далі є УУСА (Івка), потім СРУМ, потім ЕСН(ек) і т. д. і т. ін. їм же ім'я легійон.

Усе це не таємничі заклинання духів і не марки патентованих виробів—це все тільки скорочені назви маленької частини величезної кількості спілок,

гуртків, організацій, утворених церквою всіх віровизнань по країнах буржуазного світу,—на Заході, на Сході, в Америці й розрахованих переважно на зловлення душ робітничої молоді. Це церковні організації, маналки капіталу в робітничому середовищі, що проникають у всі шпаринки робітничого побуту, щоб виховати слухняних богу, а, отже, й покірних капіталу рабів, покірне гарматне м'ясо для грядущої імперіялістичної війни та інтервенції.

Щільна спілка фашистів із церквою. Кардинал благословляє фашистські прапори.
(Рим, Італія).

Багатий, спритний і випробуваний ворог. Він одягається в кольористі чудернацькі ризи, одягає машкару опікуна й покровителя, він утворює так звані філантропічні організації, переповнені найелейнішим милосердям; він виступає і під виглядом турботного охоронця і навіть борця за інтереси молодого робітника, організовуючи юнацькі організації профспілкового типу; він виявляє зворушливу турботу про нетлінну душу юного пролетаря і тягне його на свої біблійні курси, годує його густопсовим містицизмом, відваблюючи від „тлінного“ життя в надхмарні високості небесних істин; він організовує дозвіл юнака, засновуючи попівські спортивні спілки, гулянки в гори, вечори танців під егідою архангелів; він переповнюється іноді невимовними жалощами до безробітних юнаків і дівчат та організовує для них видачу гарячої юшки, приготованої на попівському елеї: її сьорбають, слухаючи одночасно пасторську проповідь.

Усе це—грандіозна фабрика вірних християн, які, за словами празького архієпископа Лейтєрніца, є тим самим і найліпші піддані. Тут провадиться серійну фабрикацію християн, масове штампування покірних слуг.

Це організації — величезні: ХСМ, вона ж УМСА (Young Man Christian Association) — християнська спілка молодих людей. Ця спілка універсальна і налічує до півтора мільйонів членів. Число членів німецько-католицької спілки молоді перевалило за 400 тисяч. Бельгійський ЖОК пухне дуже хутко, переважно коштом молодих селян, що приходять до міста на фабрики та заводи; його число вже доходить до 100 тисяч,—чверть робітничої молоді цієї країни.

Поряд з левіафанами існує і дрібна рибка—численна кількість маленьких і середніх організацій місцевого масштабу, керовані місцевим кюре, пастором, патером. За досить несміливим підрахунком, християнські організації по країнах капіталу охоплюють понад 8 мільйонів юнаків та дівчат. Їх вплив сягає за межі членського складу організацій, захоплюючи в свою орбіту й сторонніх.

Нарешті ще одне істотне зауваження. Ми говоримо оце про безпосередні попівські спілки. Але „слово боже“ зовсім не є власність одних тільки цих спілок. Бо всякі неутральні, спортивні, бойскавтські та інші спілки—своєю формою неутральні—являють собою неодмінно агітпропи буржуазії в масах робітничої молоді і користуються тим же патентованим засобом, тією ж духовною сивухою, яка, подібно до того, як отрута кураре паралізує рушійні центри організму,—стримує й паралізує класову енергію пролетаріату,

ЖОК—спаситель християнських душ.

„ЖОК—організація бойова“,—так заявляли не раз її вожді. Ця войовничість відповідає дійсним настроям керівників ЖОК'у, реакційним у соціальній політиці, чорносотенням у питаннях культури. ЖОК—страшенно бравує своєю бойовою фразеологією. Дуже цікава щодо цього передова стаття в одному з номерів „Бюлетеню керівників ЖОК“—за 1930 р. під шумним заголовком: „Акт завоювання“.

У статті читаємо:

„Відповідальні керівники жокістського руху сто разів повторяли, що головна частина жокістської діяльності повинна розвиватися поза самою організацією. На жаль, не зважаючи на ці неодноразові заклики, багато місцевих керівників не розуміють досі того, що є найістотніше в справі ЖОК.“

ЖОК утворено тому, що велика маса молодих людей, що працює в наймах, вислизає з під якого б то не було виховного впливу. . . вони не одвідують ні церкви, ні скавтських загонів, ні драматичних або спортивних католицьких гуртків. Вони також не відвідують освітніх курсів соціалістичної молоді, а комуністичні—і того менше (?!).

В неділю вони поспішають на матчі, організовані неутральними клубами, або в кіно, дансинги, а то просто гуляють по вулицях“.

Цей глибоко „тривожний“ стан ускладняється тим, що „в цих молодих людей формуються ідеї та почуття головню під впливом розмов у канцелярії, в цеху, в кафе або в групі товаришів“, а це, очевидно, до добра не доводить.

Але з'являється спаситель—ЖОК.

„От чому ЖОК узявся до формування груп дружинників (буквально militant—вояків), що йдуть у середовище робітничої молоді, туди, де вона завше перебуває, в саму гущу роботи, кафе і т. д. Там розмовляючи, вони порушують всі значні питання, що можуть цікавити молодого робітника“ розуміється—щодо ЖОК.

Але треба готувати кадри цих самих „мирських місіонерів праці“ за виразною термінологією ЖОК. І ЖОК утворює спеціальні „відділи кадрів“. Автор передової порівнює ці курси, групи зльоти для утворення кадрів з „тими школами, де підчас війни 1914—1918 р.р. прискореним порядком готували офіцерів, що довели нашу армію до перемоги“. Цікава аналогія, виразна асоціація!

„Бюлетень керівників“ приписує кожному жокістському активістові всюди, де б він не перебував, говорити про ЖОК, про його завдання та мету, про журнал та його зміст, всіма заходами поширюючи його серед молодих робітників; розповідати, про що говорили на останньому засіданні „осередку“ і т. д.

Він повинен давати добрі поради в дусі тих завдань, що стоять перед ЖОК. Та цього мало. На нього покладається обов'язок розважати робітничу молодь по дорозі на завод або з заводу, на гулянці, в саду, розважати якою-небудь піснею, віршами, що він їх вивчив у себе, в ЖОК. Він повинен, безумовно, прочитувати всі жокістські брошури, поширювати афіші, листівки. Він повинен, з другого боку, тримати керівництво ЖОК в курсі всього, що робиться навколо, ділитися досвідом, повідомляти про настрої молодих робітників, а також про вільні місця на фабриці або заводі, де вони працюють, щоб дати це місце в першу чергу жокістові.

Жокіст-активіст повинен групувати навколо себе рядових жокістів і молодих робітників, які робили б ту ж справу, що й він. Він підбадьорює їх, заохочує до роботи, дає вказівки, поради, постачає літературу їм, спонукає, коли треба, дає поради їм підчас скрути. А там, де ЖОК і католицизм, там, звісно, і турбота про „добру мораль“. Дійсно:

„Жокіст-активіст турбується про те, щоб викривати все, що могло б зробити трудяще середовище моральнішим, чистішим, вірнішим з усіх поглядів. Він вживає заходів, щоб поліпшувати середовище, що в ньому живе він і його товариші.

„Очевидно,—зауважує все той же бюлетень,—ще для здійснення всіх цих завдань як слід, жокіст-активіст повинен бути хоробрий, гордий, повинен бути справжнім християнином, даючи завжди і скрізь гарний приклад, представляючи всім поглядам живий вид Христа“...

Безумовно, це дуже складна, тонко придумана машина, що захоплює своїми зубами молодь, яка здебільшого приходить із сел вихована на дріжджах закону божого в приходській школі, нашпигована недільними проповідями попа в місцевій церкві, позбавлена навичок клясової боротьби, до якої майже немає доступу революційної думки (компартія в католицькій Бельгії ще дуже слабка),—що черпає іноді опозиційні тенденції і думки з вандервельдівського „соціалізму“—джерела надто каламутного.

Із тез керівництва жокістських груп на жовтень-грудень 1930 року

Розділ перший: *радість християнської дружби*

1. Молодий робітник або службовець потребує вірних друзів, які помагали б йому, втішали його, мали б з ним широкі розмови.

2. Молодий робітник або службовець повинен вибирати собі друзів дуже обережно, бо трудно одв'язатися від небезпечних друзів тому, хто з ними зблизився.

3. Найголовніший друг молодого робітника або службовця це сам Ісус: жокіст повинен навчитися найліпшим чином пізнавати Ісуса, наслідувати його, говорити з ним, як з близьким.

4. Жокіст повинен зв'язатися дружбою з кимнебудь із ліпших членів своєї секції ЖОК, вибираючи друга, він повинен запитувати поради керівника.

Розділ другий: *християнська праця та радість*

1. Робота, виконана по-християнському, дає радість, бо її робиться старано. Люблять свою роботу ті, хто знає своє ремесло й виконує його старано.

2. Робота виконана по-християнському, дає радість, бо робітник християнин знає, що виконуючи роботу в хазяїна, він виконує тим самим господню волю і при тому вдосконалюється сам безперервно, неухильно підвищуючи свій добробут у вічності.

3. Робота виконана по-християнському, дає радість, бо вона служить великим ділам: такий робітник-християнин стає гідним поєднання з господом Ісусом Христом і є співробітник великого діла добробуту людства.

4. Робота, виконана по християнському, дає радість, бо християнин-робітник усвідомлює свою відважність: він знає що Бог створив людину для праці протягом найбільшої частини людського життя

Це тези для пророблення в місцевих організаціях і для керівництва. Вони дають конденсований згусток загального настановлення ЖОК, як відвертої агентури фабрикантів.

Церква шукає контакту

Один із керівників і вождів міжнародньої УМСА, Анрі Жоанно вивчає теоретично проблеми роботи церкви серед робітничої, або, як він каже, індустріальної молоді.

Насамперед Жоанно категорично вимагає від вождів церкви і церковних організацій всіх країн дасконалого, найточнішого знання стану трудящої робітничої молоді в даній країні.

Жоанно розрізняє три стадії в самій проблемі

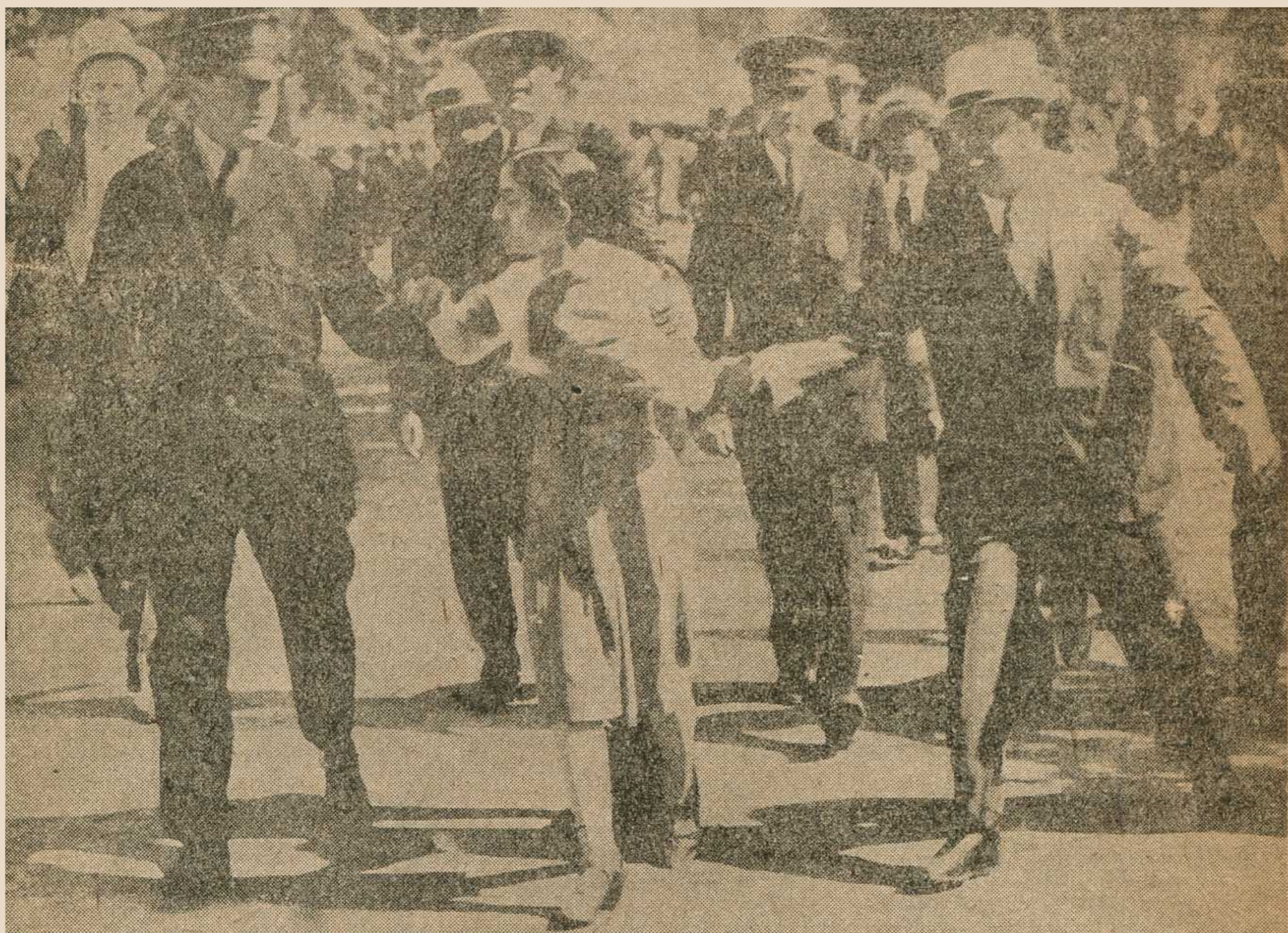
А. Знання фактів.

Б. Тлумачення фактів

В. Дію.

Говорячи про розділ „А“, Жоанно не жаліє фарб.

„Не буде мабуть, перебільшенням, коли скажемо, що суспільне сумління дуже хутко заспокоюється, одержавши офіційні звіти Міжнародного Бюра Праці про той чи інший прогрес. Овва, поза цією заслоною всіляких конвенцій та соціальних законів тривають і далі жахливі факти зловживань по неконтрольованих майстернях, а особливо по країнах Африки та Азії, де чужоземні уряди, так звані протектори, зацікавлені в тому, щоб приховати справжній стан речей... але є речі, які церква повинна знати“.

В той час, коли попи по всіх церквах затуманюють свідомість трудящих, поліцаї розправляються з революціонерами. На малюнку поліцаї арештовують робітницю-комсомолку, що виступила з промовою на мітингу (м. Бостон, Америка).

Жоанно наводить цифри, що їх церква „повинна знати“—і що їх буцімто вона не знає.

Процент молоді обох статів, що живуть із власного заробітку в Гамбурзі такий:									
на кожних 100 юнаків віком від 14 до 16 років працює в наймах .	61								
„ „ 100 дівчат „ „ 4 „ 16 „ „ „ . . .	37								
„ „ 100 юнаків „ „ 16 „ 18 „ „ „ . . .	88								
„ „ 100 дівчат „ „ 16 „ 18 „ „ „ . . .	73								
Обслідування 100 тисяч юнаків і дівчат, що працюють у наймах в Німеччині показало що:									

17, 4% працюють від 48 до 53 годин на тиждень;
 11, 8% " " 54 до 60 " "
 7, 8% " " понад 60 " "
 32% не мають щорічної відпустки

В Англії, говорить далі Жоанно, дівчата часто густо працюють 58 і більше годин на добу; хлопчак, як попихачі, навіть працюють по 12 годин на добу, не враховуючи сюди часу на сніданки й обіди. У Сполучених Штатах Америки тисячі дітей віком 5 років працюють в сезонний час, як наймити на плантаціях тютюну, бавовни, буряків.

Далі Жоанно переходить до тлумачення фактів розділу „Б“. Не зупиняючись на його, не позбавлених спостережливості міркуваннях, дамо лише практичне резюме цього розділу, що його озголовив сам Жоанно—„Практичні вказівки“.

„Церква починає:

1. Продовжити значну частину своїх проповідей проблемам індустріальної молоді;
2. Заснувати комісії з чоловіків та жінок, що намагаються до різних класів суспільства для пильного й постійного навчання всього, що стосується до умов життя та праці молоді, що працює з наймів, як хлопців, так і дівчат.
3. Запропонувати індустріальній молоді самим висловити свою думку на зборах, що їх скликає церква.
4. Складати конференції та опублікувати статті з цих питань навіть за наявності незгод щодо бажаних методів виховання зла, щоб спільне сумління було інформоване і щоб ніхто не посмів сумніватися в щиросердому бажанні церкви допомогти вирішити найскладніші ситуації“.

Але все це тільки форма діяльності церкви з цього питання. Який же її зміст? По це нам повідомляє третій і останній розділ, названий „Дія“.

Починається він надто енергійно і майже урочисто

„Тимщо сумління зрозуміло частину своєї відповідальності, обов'язок християнина ясний. Християнин повинен діяти, працювати над утворенням нового порядку, надхненого християнськими ідеалами і т. д.

Це задає тонус всій музиці. Посилаючись на книжку Малькольма Спенсера „Царство боже в промисловості“, секретар спілки християнської молоді конкретно висуває такі засади:

„Контакт церкви з індустріальною молоддю. Пролетаріат усього світу через велику кількість мотивів у цілому відокремлений від церкви. Церква іноді намагається зберегти або встановити контакт з індустріальною молоддю, прагнучи привабити її до себе. Отже питаємо: чи не доцільно для церкви виконати свою місію, пересадивши саму себе в гущу пролетаріату?“

Світовий робітничий рух ґрунтується на тій думці, що визволення робітників є справа самих робітників. Найдозріліші і найбільш успішні розвинені християнські групи індустріальної молоді це ті, що ними керує сама ж молодь. Сумніваючись, чи користатимуться авторитетом і пошаною в очах молоді саме ті, що користуються ним (авторитетом) в іншому середовищі. У молодих робітників є досить чому навчити представників церкви, так само як і навчитися від них“.

І звідси—практичний висновок:

„Щира дружба, абсолютне розуміння середовища й поглядів робітників, узгодження думки незгідних із церквою—ось деякі умови, що їх треба здійснити кожному, хто хоче працювати серед молодих робітників. Контакт між церквами та індустріальною молоддю провадиться через індивідуальні зв'язки. Одна з основних цілей установ, гуртків, соціальних комітетів і т. д.—це утворити таку атмосферу, в якій би була можлива така інтимність“.

Цим прагненням „втертися в довір'я, та ще таким „інтимним“ порядком повинна відповідати й політика „охорони індустріальної молоді,—що повинна полегшити справу втертися в юнацькі маси.

„Під охороною ми розуміємо усунення нелюдської, несправедливої та антихристиянської експлуатації фізичної праці дітей та молодих людей“.

Через „захист“ до інтимності, через інтимність до цілковитого опанування умами—такий шлях ХСМ, сформульований його секретарем Жоанно в прикінцевому розділі „Після церкви до індустріальної молоді“.

„Волість людини, її спокуси, її гріховність, її страждання—все це завжди потребує слів утіхи, підтримки, духовного відродження. Ісус Христос, його особа, його життя, його приклад, його місія спасіння—все це вабить до себе молодь. Індустріальна молодь чутлива до його закликів, вона розуміє його. Якби не були засоби, вживані церквами притягати

молодь—соціальна робота, гуртки, проповіді, навчання євангелії і т. д.—вони, ці церкви, повинні зважати, з одного боку, на оточення, що в ньому живе ця молодь і що в ньому неминуче центральне місце посідають матеріальні турботи, але, з другого боку—і на прагнення до ліпшого життя. Церква повинна звертатися до кожного сумління індивідуально, повинна бути готова допомогти при всяких матеріальних скрутах: ця допомога повинна бути соціальною формою, духовна своєю суттю, щоб проникати в глибину людської душі.

З робітниками треба говорити зрозумілою їм мовою і вміти відповісти на питання, що їх хвилюють; треба вміти підходити до кожної проблеми з того погляду, що найближчий до робітника, відгукатися на справжні його потреби. Також треба, щоб те, що говориться робітникам, не суперечило тому, що говорить церква іншим соціальним класам. Соціальні слова церков повинні бути однакові для всіх“.

Така ворожа стратегія заходу з глибоків флангів. Було б недоумством і злочином заперечувати, що яка б величезна дистанція не роз'єднувала практику спілки християнської молоді від цих ідеальних норм, величезна й міжнародня аудиторія СХМ свідчить про її маневренну здібність, яка дає при величезних ресурсах її безумовно шкідливий ефект.

(Далі буде)

(Страйкова хвиля в Америці. Салдати розганяють страйкарів текстильників (місто Род-Ісланд.)

НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ

ЗА ПРИКЛАДОМ КРАЩИХ ОСЕРЕДКІВ ДО ДАЛЬШИХ ПЕРЕМОГ

(Огляд антирелігійного руху)

Підводячи схематично підсумки антирелігійного руху за минуле літо, мусимо відзначити, що він значно поширився, захопивши основні верстви трудящих мас міста й села. Напочатку колективізації, напочаток будівництва велетнів—заводів антирелігійна боротьба точилася головним чином у формах масового виходу з релігійних громад, закриття молитовних будинків, передачі металю дзвонів у фонд індустріалізації за вимогами величезної більшості трудящих та в інших подібних

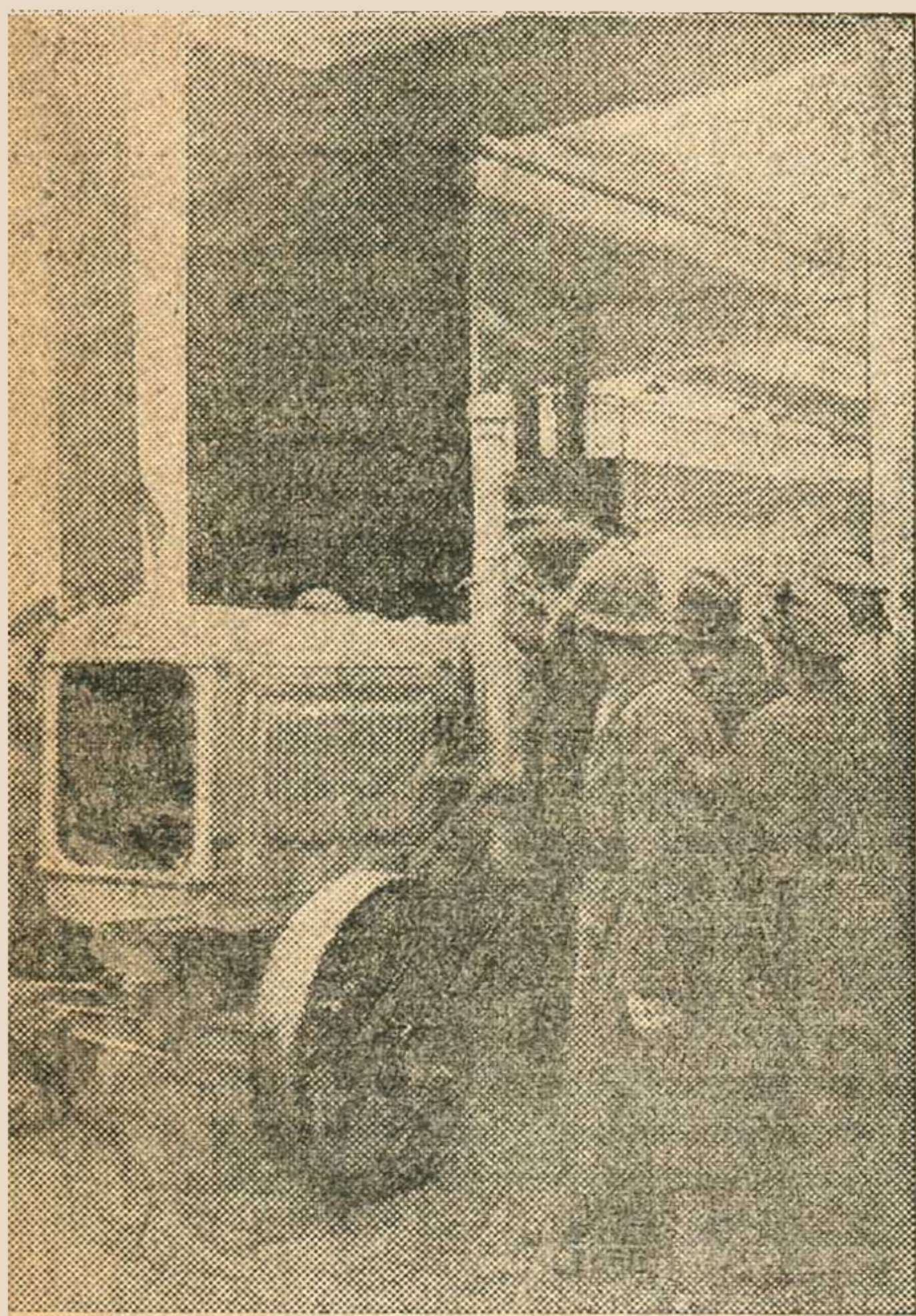
відповідно до нового етапу соціалістичного будівництва і класової боротьби, набула нових форм.

Минулого літа і нині антирелігійна боротьба йшла і йде під гаслом найактивнішої участі в соціалістичному будівництві. „Антирелігійна боротьба в теперішній час є боротьба за темпи, боротьба за якість“,—так визначив завдання антирелігійної боротьби тов. Є. Ярославський. І ми повинні відзначити, що передові загони спілки воїнів-лицей безвірників цілком усвідомили це гасло й успішно здійснюють його. Такі передові загони СВБ, це, насамперед, ударники—безвірники Дніпрельстану, що працюють справжніми більшовицькими темпами. Такі загони—комунари безвірники комун „Пролетарський Безвірник“ на Перевомайщині, ім. Сталіна в Генічеському районі та безвірники інших комун і колгоспів, що про них не раз писали в журналі й газеті „Войовничий Безвірник“.

Передові безвірники на підприємствах підпорядкували свою роботу завданням виробництва—виконанню і перевиконанню промфінплану, ліквідації проривів.

У селі передові безвірники боролися й борються у передніх лавах за суцільну колективізацію і ліквідацію на її основі глитайні як класи—цієї останньої й основної підпори церкви й релігії в Радсоюзі. Боротьба за колгоспне будівництво, за виконання виробничих завдань колгоспу, за виконання політично-господарських кампаній—от почесний шлях передових безвірницьких загонів на селі. Відповідно до цього безвірницький рух і набув нових, властивих періодові соціалістичного будівництва, організаційних форм. Це—соцмагання, ударництво, ударні бригади, буксирні бригади, виробничі ударні комуні. От перша ліпша кореспонденція про роботу передових безвірників у колгоспах.

„Цілком закінчивши молотьбу,—пише кор. М. Лисиков,—Ганнівська артіль ім. Максима Горького (Якимівський район) подає приклад соціалістичної взаємодопомоги. За ініціативою безвірників-активістів артіль організувала буксирну бригаду ім. ЦР СВБ. В бригаді 12 кращих ударників-безвірників. Її надіслали до радгоспу „Червоний Перекоп“, і там вона протягом трьох днів, завзято працюючи змолотила врожай з 80 га і вивезла близько 650 центнерів хліба до елеватора. Допомігши тут, бригада вирушила на 18-ий виселок і змолотила там урожай з 230 га. Працюючи в господарстві, бригада широко розгорнула масову політосвітню та антирелігійну роботу і в наслідок її організували новий осередок СВБ. Цей осередок зараз же взявся до роботи. Дізнавшись, що в колгоспі „Вільний степ“ стався прорив у збиранні бавовни, артіль організувала другу буксирну бригаду і по-

Яскравий пуск харківського тракторного заводу.
Сходить перший трактор з конвеєра.

формах. Тепер ми закінчуємо будувати фундамент соціалістичної економіки; ми пускаємо такі заводи велетні світового масштабу, як Харківський Тракторний, АМО. Трудящі Радсоюзу вперто борються з релігією і з антирелігією. В основному ми закінчуємо суцільну колективізацію. І антирелігійна боротьба,

слала її на ліквідацію прориву. Так наші безвірники на ділі борються за справу соціалістичного будівництва“.

От другий активний загін безвірників з колгоспу ім. Ворошилова Генічеського району. Колгосп оголосив себе безвірницьким і виправдує глибоко відповідальну назву. Завдання мобілізації коштів колгосп виконав на 100% виконав річний план хлібозаготівель. Підчас осінньої сівби бригади перевиконали свої виробничі завдання. За успішне виконання завдань, за зразкове виконання хлібозаготівель та інших кампаній колгосп преміювали промкромом на 300 каб. та 400 каб. грішми. 50 ударників одержали премії. (Пише бригада „Войовничого Безвірника“).

Передові безвірницькі осередки активно відгукуються на всякі прориви в господарстві, перші активно підтримують і провадять політично-господарські кампанії.

Третій пленум ЦР СВБ СРСР постановив збудувати підводного човна „Воинствующий Безбожник“. На цей заклик пленуму ЦР СВБ СРСР відгукнулися осередки СВБ і не тільки почали збір коштів, а й викликали на соцзмагання безвірників з інших комун, ув'язуючи це завдання з іншими біжучими кампаніями. Так безвірники та комсомольці комун „Новий Труд“ (Валківський район) крім збору організували три бригади і послали їх по хуторах для допомоги хлібозаготівлям по індивідуальному сектору.

Взагалі безвірницький буксир часто застосовують передові осередки СВБ. Це пожвавлює відсталі колгоспи, підбадьорює та спонукає до роботи відсталі осередки СВБ.

Осередок СВБ в артіль „Твердий шлях“ (Коломак) взяв на буксир ще 4 сусідніх артілі.

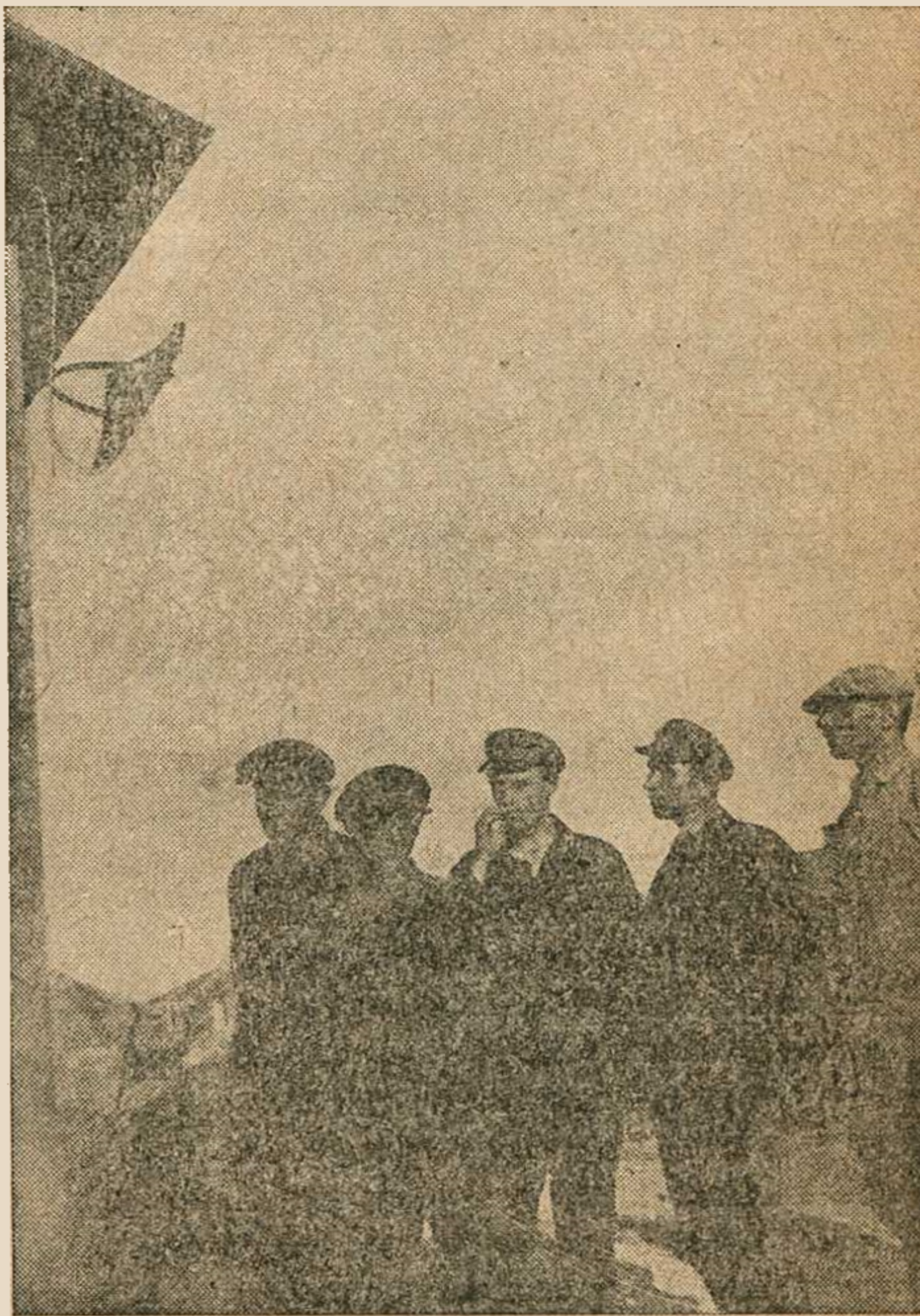
Осередок в господарстві працює бригадами, бригади склали між собою договори на соцзмагання. За 3 місяці роботи осередок СВБ виріс з 20 до 60 членів. На збудування підводного човна „Воинствующий Безбожник“ кожен безвірник відробив один трудовдень. І в наслідок активної, ініціативної і справді масової роботи осередку більшість населення Коломаку постановила закрити одну церкву.

Кращі безвірницькі осередки разом з активною роботою на господарському фронті пильно стежать за клясовим ворогом та його агентами. Викривання підступів клясового ворога, що прикривається релігією, є одне з головніших завдань войовничих безвірників. Ось зразки такої роботи. До колгоспу ім. Шевченка Генічеського району, пролізли глитаї, згуртувавши навколо себе сектантів. Один із таких організаторів сектантів, Петро Жеренко, розкладав колгосп, виступав проти колективізації, хлібозаготівель тощо. Безвірники викрили шкідника, і загальні збори колгоспу вигнали його геть із колгоспу.

У колонії Таденталь глитаї, що пролізли до колгоспу, вночі розвозили колгоспівський хліб проповідникам, влаштували глитайський „розподіл“ урожаю. Цих глитаїв також викрили безвірники.

Але треба зауважити, що не всі осередки СВБ так активно працюють в соціалістичному будівництві під знаком перебудови світогляду. По деяких навіть осередках СВБ панує примиренство до релігії, деякі керівники осередків не розуміють контрреволюційної шкідницької ролі релігії. Яскравим прикладом такого нерозуміння шкідницької

контрреволюційної ролі релігії є заява маистра складально-розмічувального цеху заводу ім. А. Марті в Миколаєві. Коли безвірники стали виявляти активізацію сектантів у цеху, майстер Штучкін заявив, що „релігія та виробництво—це два протилежних полюси, і одне одному не заважають“. Тов. Штучкін забув за прориви під час релігійних свят.

Новий побут у колгоспі. Колгоспники слухають підчас спочинку радіо-передачу. Старовірівський район, колгосп ім. Сталіна.

І ще яскравіший приклад нерозуміння завдань антирелігійної боротьби виявив політосвітник Карпов в селі Зайцевому, Горлівського району. Він дійшов до такого шкідливого безглуздя, що дав у церкву значки революційних організацій, щоб їх продавали разом зі свічками. (Див. „Войовничий Безвірник“ № 53). Такий вчинок межує з шкідництвом на антирелігійному фронті. І не дивно, що в цьому селі, колективізованому більш, як на 90%, більша половина колгоспників перебуває у членах релігійної громади.

Так само в селі Ісківцях, Чорнухівського району (пише кор. Чайка), два попи агітують проти політично-господарських кампаній, і ніхто їм не дає відсічі. Село у виконанні господарсько-політичних завдань найвідсталіше в районі, а зав. сельбуду Гегін спокійно заявляє: „Навіщо провадили антирелігійну роботу, все одно рано чи пізно закрие-

мо церкву". Звісно, що такі заяви аж ніскільки не лякають ні попа, ні глителя, а, навпаки, ще й на руку їм.

І класовий ворог під прикриттям сектантської єлейности, церковницького горлопінства та просто глительських хитрощів намагається гальмувати та зривати, — в окремих випадках не без успіху, — соціалістичне будівництво. Головне намагання глительні та релігійні члени — дезорганізовувати колгоспне будівництво та господарство. У цих намаганнях вони вживають найрізноманітніших способів, починаючи від вдавання з себе дурника, як от у

лову колгоспу свого агента секретаря церковної ради.

А от уже факти прямого зловмисного шкідництва. В артїлі „Шлях до соціалізму“, Якимівського району, релігійники, щоб зірвати молотьбу в неділю, попсували молотарку.

В с. В — Петрівці, Генічеського району, в артїлі ім. Ворошилова глитель баптист А. Тутов, що проліз до колгоспу навіть на посаду голови ревізійної комісії, приховав 120 центнерів хліба, коли оголосили штурмовий декадник хлібозаготівель.

Яскравий свідок відсутності антирелігійної роботи. Куток колгоспівської їдальні в селі Костівці, Тростянецького району.

артїлі „Ответ империалистам“ Тимошівської сільради, Михайлівського району, де член управи баптист на зауваження: — чом не поставлять сторожа до хліба на току, — відповів: — „А навіщо стерегти, хай беруть добрі люди“, — до відвертих контрреволюційних виступів, як от в артїлі „Лібенау“, Молочанського району. В цій артїлі релігійники зірвали просушку кіп у неділю. А коли ж голова артїлі А. К. Фаст організував найсвідоміших колгоспників і все таки вийшов на роботу, то релігійники, зібравши всіх своїх прибічників, виголосили себе за законні збори артїлі й постановили виключити з артїлі А. Фаста за те, що він порушує менонітські звичаї. Таку ж постанову провели релігійники в колгоспі „Нейкірх“. Вони намагалися виключити з артїлі голову артїлі, Я. М. Діка ніби за нечемне поводження з колгоспниками. Насправді ж релігійники хотіли поставити на го-

Глитель та релігійники з свого боку чітко розбираються в тому, яка безвірницька робота найбільш ефективна і яка терпима для них. У селі Новій Михайлівці В. Томаківського району вночі у вікно вчителя, активного безвірника, т. Зубкова, невідома особа жбурнула важку каменюку. Намір був — убити, і лише щасливий випадок врятував тов. Зубкова. З підкинутої записки виявилось, що замах зроблено за те, що тов. Зубков — активний безвірник: він секретар осередку СВБ, активно працює на хлібозаготівлях, колективізації та ліквідації неписьменности.

Отже, як бачимо, класова боротьба загострюється. І на антирелігійному фронті вона особливо яскраво виявляється. Всяке нехтування антирелігійною роботою, опортуністичне протиставлення до релігії, як і „зухвалі“ заяви та вчинки „лівацького“ характеру тільки на руку глителям.

Щоб успішно завершити справу суцільної колективізації, щоб успішно закінчити будівництво фундаменту соціалістичної економіки, ми повинні посилювати антирелігійну боротьбу, підпорядковуючи її завданням соціалістичного будівництва та класової боротьби.

Організації СВБ повинні взятися по-ударному закінчити сільсько-господарський рік: закінчити вивозку до цукроварень буряків, закінчити оранку на зяб, закінчити хлібозаготівлі, взяти найактивнішу участь у розподілі наслідків господарювання колгоспів. Осередки СВБ повинні активно й рі-

вально поставити антирелігійне навчання, поліпшити якість антирелігійної пропаганди, поширювати позитивні знання серед безвірницьких мас та серед усієї трудящої людності. Опанування техніки й науки теж повинно бути найповніше прохоплене антирелігійною пропагандою, як і поширення природничих агрономічних, технічних знань серед передових мас.

Осередки СВБ повинні вимагати від будинків колективіста й допомогти їм передплачувати допоміжну антирелігійну літературу, зокрема періодичну

Ударна бригада школярів збирає бововну підчас недільника на оборону країни (Херсонщина)

шуче боротися проти зрівнялівки в розподілі наслідків господарювання колгоспів. У своїй доповіді на червневому пленумі ЦК ВКП(б) тов. Ярославський зазначив: „Усім відомо, що глитайня нині широко користується зрівнялівкою в боротьбі проти колгоспного руху“. Це potwierджують факти з життя. Наприклад, в артілі „Трудовик“ Сталінської сільради, Генічеського району, управа колгоспу, що в ній засіли підглитайники, почала запроваджувати глитайську зрівнялівку: аванси видавали не за трудовими та якістю роботи, а за кількістю їдців. Ця глитайська лінія довела до того, що в колгоспі стали гальмуватися важливі сільсько-господарські роботи. Треба пам'ятати, що особливо виступатимуть за зрівнялівку релігійники. Зрівнялівкою вони і колгосп руйнують і собі пряму вигоду роблять, бо, святкуючи релігійні свята, вони мали чимало прогулів. Зрівнялівка б'є по кращих передових колгоспниках-безвірниках, по справжніх будівниках колгоспів, а цього тільки й треба глитайні та її агентурі—церковникам та сектантам.

пресу. Треба належну увагу приділити роботі бібліотек по будинках колективіста. Антирелігійна книжка повинна бути в одному ряду з книжкою з суспільствознавства, науки, техніки.

Осередки СВБ повинні взяти активну участь в ліквідації неписьменності. Ми повинні виконати наш соціалістичний договір з товариством „Геть неписьменність“. І, нарешті, в організаційній справі ми повинні зміцнювати і поширювати нашу організацію. Через поглиблену антирелігійну пропаганду і при тому диференційовану, як визначив IV пленум ЦРСВБ України, через індивідуальну антирелігійну пропаганду треба втягати до СВБ нові й нові маси колгоспників, що відходять від релігії, а також організовувати ще релігійних колгоспників для масового виходу їх із церковних та сектантських громад. Цю роботу ми повинні провадити під гаслом—жодного колгоспника, жодного середняка та незаможника-односібника в релігійній громаді.

ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ КИЇВСЬКОГО АНТИРЕЛІГІЙНОГО МІСТЕЧКА

1. М. Новіцька „Що таке тканина“ ДВУ, 1930, стор. 20, ціна 10 коп.
2. М. Щепотьєва. „Що таке Лаврська друкарня та кому вона служила“. ДВУ, 1930, стор. 32, ціна 15 коп.
3. Г. Денісов. „Як жили лаврські побожні ченці“. „Пролетар“, 1930, стор. 54, ціна 30 коп.
4. Г. Денісов. „Утворення чудес та мощей у Києво-Печерській Лаврі“. „Пролетар“, 1930, стор. 46, ціна 25 коп.
5. І. Скулєнко. „Мощі й мироточиві голови Києво-Печерської Лаври. ДВУ, 1930, стор. 20, ціна 15 коп.
6. Павло Карпенко. „Чорне кубло“. ДВУ, 1930, стор. 66, ціна 30 коп.

Метелики

7. П. Карпенко. „Архидиякон Чехун з кривавим ножем“. Стор. 8, ц. 5 коп.
8. Г. Денісов. „Лавра й царські війни“. Стор. 8, ціна 4 коп.
9. Г. Денісов. „Правда про вбивство митрополита Володимира“. Стор. 8, ціна 4 коп.
10. С. Львович. „Безбожна Лавра“. Стор. 4, ціна 1 коп.

Видавничу продукцію Київського антирелігійного містечка можна розподілити на дві категорії, що відповідно характеризують розвиток та спрямування музейної роботи. До першої категорії відносяться видання до 1930 року, наприклад; П. П. Курінний—„Лаврські інтролігатори XVII-XVIII стол. Це праці, виконані в старо-академічній розробці матеріялу; їх не можна вважати за наукові, оскільки в них не застосовано марксистсько-ленінської методи досліджу та не мають вони й войовничого антирелігійного характеру.

До другої категорії належать видання 1930 року, брошури, що їх ми маємо рецензувати.

Треба зазначити, що елементи буржуазного „академізму“, вузької розробки матеріялу, відсутності войовничо-безвірницького змісту, що були характерні для видань музею минулих років (до 1930 р.)—певною мірою спостерігаються і в продукції останніх двох років, що мали бути роками корінного зламу в роботі Київського антирелігійного містечка.

У книжці М. Новіцької „Що таке тканина“ (а на другій обгортці заголовок: „Що таке тканина та кого вона обслуговує“), про те, як церква використовує тканину, сказано тільки два рядки на стор. 9 та декілька рядків на останній. Авторка лише поверхово й побіжно згадує про нерівність у класовому суспільстві, що приводить до вживання тканини залежно від матеріяльних можливостей та „надає тканині певні соціальні функції“.

Навіть матеріяли про культове вживання тканини в книжці зовсім відсутні, хоч здавалося б, що це—основний момент, який міг би виправдати видання антирелігійним містечком книжки на таку спеціально—„текстильну“ тему. Не згадано про призначення різних гатунків тканини для культових одправ, про спрямування на блискучість, на затуманення відвідувачів, немає аналізи відбитку своєрідних українських мотивів у культовому убранні, немає фактів про безліч подарунків Лаврі виробів з тканини від царів, гетьманів. Не показано навіть, що в самій гущі духівництва теж була нерівність в одязі залежно від „чину“ і „сану“.

Книжка подає багато розрізненних елементів, ніякого пільного враження вони не залишають.

На кілька рядків подано опис процесу ткання, що його занадто трудно зрозуміти; потім є відомості про нотроповський варстат, про професійну хворобу, про метаріяли для ткання, три рядки про п'ятирічний плян нашого соціалістичного будівництва з текстильного виробництва.

Маємо, нарешті, історичний опис, яких тканини вживали на Україні,—і про турецькі оксамити, і про перський шовк та парчу, і про китайський шовк, і про західно-європейське текстильне виробництво, і про італійські тканини, і про французькі,—і все це на 16 стор., коли урахувати 4 сторінки фотознімків.

Але нічого, що допомагало б атеїстичній роботі, в книжці Новіцької немає. Отже, для чого Київське антирелігійне містечко видало цю брошуру, невідомо.

Таку саму первородну ваду знаходимо і в роботі М. Щепотьєвої „Що таке лаврська друкарня та кому вона служила“.

Основне завдання, яке поставив собі автор,—дати історичний нарис виникнення на початку XVII ст. Лаврської друкарні, її розвитку та спрямування в роботі. М. Щепотьева намагалася показати, як „джерело темряви й морального пригнічення мас“, що його собою являла Лаврська друкарня, радянська влада перетворила на друкарню Державного Видавництва України та Всеукраїнської Академії Наук, перетворила в друкарню, що науково-популярними книжками обслуговує широкі кола трудящих.

Але з цим завданням М. Щепотьева не справилася.

Спираючись у своїй роботі на 71 одиницю з музейних та літературних джерел, М. Щепотьева не використала жодного матеріалу для аналізу соціально-економічного укладу та релігійного руху на Україні тієї доби (з XVI століття), протягом якої Щепотьева досліджує роль Лаврської друкарні.

У своїй роботі М. Щепотьева показує роль Лаврської друкарні, як допомогу панству, гетьманству та царатові в боротьбі православних з католиками, але майже не викриває класового коріння цієї боротьби і зовсім не говорить, як Лаврська друкарня допомагала панам, гетьманам та царатові визискувати трудящих. Отже все настановлення не класове, не історико-матеріалістичне, а поверхово-прагматичне.

На стор. 18 М. Щепотьева одразу з 1787 р. переплигує на 1905 рік, зовсім проминувши XIX стол.

Зі всієї книжки лише 10 рядків загальних речень на стор. 24 говорять про умови роботи в самій Лаврській друкарні, тоді коли маємо безліч фактів жорстокої експлуатації лаврських друкарів. У книжці є фото, на якому показано працю дітей в старій лаврській друкарні, але в тексті про цей факт і згадки немає.

Отже книжка М. Щепотьевої „Що таке Лаврська друкарня та кому вона служила“ непридатна, як твір войовничо-антирелігійний.

Значною мірою такої ж оцінки варті й роботи Г. Денісова. Досліджуючи багату архівну спадщину Києво-Печерської Лаври, оперуючи значним фактичним матеріалом Г. Денісов у своїй роботі виявляє методичну невправність, а може просто недбайливість. Наприклад, у книжці „Як жили лаврські побожні ченці“ подається цілком текст багатьох довгих документів, зовсім без коментарів. Є документи, що їхній текст займає 4 сторінки, мова стара, читати важко, багато зайвих речень. Щоб сприйняти зміст і сенс цих документів повністю, треба бути спеціалістом. Але автор не подає викладу своїми словами змісту справ, а тільки іронізує з приводу деяких місць. Для читача цього надто мало. А проте з 50 стор. книжки Денісова більше як 30 займає текст архівних справ і тільки невелику решту становлять пояснення та поверхова аналіза Денісова.

У роботі „Як жили лаврські побожні ченці“ подані відірвані окремі факти, немає опису манастирського життя в цілому, як гнізда темряви й розпусти, не подає автор пояснень до цих фактів, нічого не говорить і про гнилизну християнської моралі, яка обґрунтовувала або виправдувала явища гнилого побуту.

Отже книжка Г. Денісова „Як жили Лаврські побожні ченці“ може придатися лише кваліфікованому лекторові антирелігійникові — як сирий матеріал, як збірка цікавих архівних документів Києво-Печерської Лаври, витягами з яких лектор зможе користатись для пропагандистської роботи.

Така ж методична недбайливість пронизує і другу роботу Денісова „Утворення чудес та мощів у Києво-Печерській лаврі“. Книжка поділяється на два розділи: в першому подається „тяганина“ щодо канонізації „мощів“ Павла Тобольського, в другому розділі „чудеса“ Лаври за часів імперіалістичної війни. Такий „скромний“ зміст не відповідає широкому масштабові назви цієї брошури. Висвітлено тільки два моменти, відірвані від числених фактів, які маємо в минулому Києво-Печерської Лаври. Це вказує, що в роботі Київського антирелігійного містечка коло розробки лаврських архівів і використання матеріалів для войовничої антирелігійної пропаганди немає потрібної чіткості і пляновості. Сполучати під одною обгорткою дві окремі теми тільки на те, щоб мати відповідний обсяг брошури, споріднити ці два розділи тільки загальною рисою „шахрайство“, як це робить Денісов,—це дуже яскравий показник того стану, в якому є дослідницька робота коло багатой архівної спадщини Лаври і оформлення її наслідків.

Книжку Г. Денісова треба розглянути детальніше, бо низка окремих помилок перешкоджає читачеві відразу зрозуміти матеріал. Вудемо робити аналіз з погляду масового читача, на якого розраховані ці брошури.

У перших рядках роботи Денісова зустрічаємо прізвища „Тихон Задонський“, „Серафим Саровський“, та інші, але хто вони такі, про це жодного слова немає. На стор. 4 читаємо: „Коли взяти до уваги в переведенні цієї канонізації найактивнішу участь князя Жевахова (мова йде про взаконення „мощів“ Йосафа Горленка, про якого пояснень теж немає.—Н. Б.), то стане цілком зрозуміло, що мета кожної канонізації була не тільки матеріальна, а й відтягти увагу від політичних подій і скерувати її в інший бік“. Але читач не знає, хто то князь Жевахов, а тому й нічого не може „взяти до уваги“. Автор з 6 по 29 стор. „розплутує“ справу про канонізацію „мощів“ Павла Тобольського, а хто це Павло Тобольський, читач не знає аж до 25 сторінки.

Боротьбу за відкриття мощів Павла Тобольського, за утворення ще одного джерела прибутку описано докладно, але з брошури так і не видно, чим вона закінчилася.

На сторінці 27 Денісов пише, що „нетлінний був не тільки Павло,—в цьому склепі поховано аж три „святителі“ і коли канонізували Павла, то з акту ми бачимо, що він зберігся найгірше“. Далі, на підтвердження подається витяг з акту, але в ньому подається лише огляд вбрання „святителя“, і нічого немає для ствердження вказівки Денісова.

З матеріалів брошури Денісова читач може зробити висновок, що головна боротьба за Павла Тобольського точилася між Лаврою і Синодом, що багато разів заперечував проти канонізації і ніби не хотів дозволити дурити людей (стор. 12, 16). А проте висновок такий історично невірний і шкідливий. Щоб уникнути можливості його, треба було розглянути питання глибше, як це робить І. Скуленко в роботі „Мощі й мироточиві голови Києво-Печерської Лаври“.

Цю невеличку брошуру можна рекомендувати. Популярною (зрозумілою) мовою І. Скуленко розповідає, що таке „мощі“ та „мироточиві голови“ і про походження їх.

Задовільна робота Павла Карпенко — „Чорне кубло“.

Автор у першому розділі описує справу архидиякона Чехуна, що 1929 року вбив одну із своїх полюбовниць та порізав її на шматки. У другому розділі автор аналізує спрямовання християнської моралі, що зміцнювала церковне оточення, до якого належав Чехун, і показує всю її гнилизну. Далі (в III розд.) подається історичний нарис виникнення монастирів на Україні і зокрема Києво-Печерської лаври. Корогенько подаються відомості про економіку, побут та політично-реакційну роль Києво-Печерської Лаври.

Гадаємо, що друге видання цієї брошури, яке має найближчим часом вийти, виправить деякі друкарські та технічні помилки, наприклад: на стор. 18 подаються відомості за 1905 рік, а надруковано 1925 рік, на стор. 15-22 незрозуміло, де слова тов. Бистрюкова, цитага з М. Рейснера і пояснення автора; на стор. 3-й невдалий епіграф для першого розділу.

З цього матеріалу метеликами видано П. Карпенка „Архидиякон Чехун з кривавим ножем“ — передрук статті № 17 „Безвірника“ за 1929 рік та відповідної частини брошури „Чорне кубло“, Г. Денісова „Лавра і царські війни“ — стислий виклад другого розділу брошури „Утворення чудес та мощів у Києво-Печерській Лаврі“.

Метелик Г. Денісова „Правда про вбивство митрополита Володимира“ досліджує і доводить, що Володимира вбили з відому духівництва його помічники, в наслідок боротьби, яка точилася між архимандритом Кліментом та митрополитом Володимиром, та щоб провокаційними чутками дискредитувати радвладу.

Вдало написано також метелика „Безбожна Лавра“ С. Львовича.

Підсумовуючи огляд видавничої продукції Київського антирелігійного містечка, треба прийти до таких висновків. Порівнюючи з минулими роками, коли Муз. містечко з усім не видавало войовничої антирелігійної продукції, є деякий злам. Але перші кроки в цілому не відповідають вимогам, які ми ставимо до антирелігійної літератури, та ще в добу соціалістичного наступу.

Треба притягти більше сил марксістських дослідників, щоб за найскорший час розробити спадщину Києво-Печерської Лаври, показати її реакційну та контрреволюційну роль, дати знаряддя, яке допоможе нашій боротьбі проти релігії, боротьбі за соціалізм.

Н. Бульковштейн

ДО УВАГИ всіх кореспондентів та авторів!

**РЕДАКЦІЯ журналу „БЕЗВІРНИК“ ПЕРЕЙШЛА НА 2-й РА-
ДЯНСЬКИЙ ПРОВ., № 2. Отже всю кореспонденцію надсилайте
на нову адресу.**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: М. Новицький (відповідальний редактор), Білярчик, І. С. Гаїбов,
Дм. Ігнатюк, А. Івановський, А. А. Коршіков, В. М. Петров, І. М. Поляков.

ДВОУ
ПЕРІОДСЕКТОР
УКРКНИГОЦЕНТРУ

Видавництво масової та
професійної літератури
„Український Робітник“

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

ЧИТАЙТЕ

ПОШИРЮЙТЕ

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ СПІЛКИ
ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ УКРАЇНИ

ВОЙОВНИЧИЙ БЕЗВІРНИК

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік . 1—20 коп.

„ 6 міс. . —60 „

ГАЗЕТА П'ЯТИДЕНКА

ГАЗЕТА бере на себе організувати робітничо-селянські маси на рішучу боротьбу з релігією. Срієнтувати маси в питаннях цієї боротьби. Висвітлювати сучасний антирелігійний рух та його досягнення. Допомогати трудящим озброїтися для боротьби з класовим ворогом, що виступає під машкарою релігії. Викривати шкідницьку роботу релігійників в усіх проявах її. Популяризувати знання, потрібні безвірникові—масовикові.

БЕЗВІРНИК

ПЕРЕДПЛАТА

На рік . 3—50 коп.

„ 6 міс . 1—80 „

Двотижневий популярно-науковий антирелігійний ілюстрований журнал.

Журнал „Безвірник“ є орган масової антирелігійної агітації й пропаганди.

Журнал ставить собі завдання дати в популярному вигляді марксистську критику релігії як з боку соціально-історичного, так і природничо-наукового.

Замовлення та гроші надсилайте на адресу: м. Харків,
Московські ряди № 11. Періодсектор Укркнигоцентру
Або здавайте до міжрайонових контор Періодсектору
Укркнигоцентру по всій Україні, всім поштовим кон-
торам та листоношам—
у м. Харкові, викликайте уповноважених тел. 66-27.

До всіх кореспондентів журналу „Безвірник“

До всіх осередків СВБ

ІІІ пленум СВБ СРСР постановив на кошти спілки воєвничих безвірників збудувати підводний човен „Воинствующий безбожник“.

Кожний кореспондент нашого журналу, кожний осередок СВБ, кожний безвірник повинен найширше підтримати кампанію за збудування підводного човна „Воинствующий безбожник“. Розгортайте широко кампанію збирання коштів на підводний човен. Наше гасло—жодного безвірника, що не дав би внеску на підводний човен. Організуйте суботники, концерти, вистави та підписні листи на збудування підводного човна. Безвірницькі ударні бригади, ви повинні взяти перед у цій важливій кампанії. Зміцнення обороноздатності Радянського Союзу—є один з найперших обов'язків кожного безвірника, кожного трудящого.

Зібрані кошти негайно здавайте або до райрад СВБ або безпосередньо до Центральної Ради СВБ України—Харків, вулиця К. Лібкнехта, 40, ЦР СВБ України.

Безвіркори, пишіть до журналу „Безвірник“ та до газети „Войовничий Безвірник“, як осередки СВБ провадять цю кампанію. Виявляйте самі ініціативу і беріть найактивнішу участь у цій кампанії.

Редакція журналу „Безвірник“

Редакція журналу „Безвірник“ перейшла на 2-й Радянський пров. № 2

К.П.У.